

Utjecaj turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira

Ćurić, Danijela

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:259489>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

UTJECAJ TURIZMA NA KVALITETU ŽIVOTA STANOVNIKA
GRADA TROGIRA

Mentor:

doc. dr. sc. Tea Šestanović

Student:

Danijela Ćurić, univ. bacc. oec.

Split, siječanj, 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Danijela Ćurić,
(ime i prezime)

izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je navedeni rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu, što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio navedenog rada nije napisan na nedozvoljeni način te da nijedan dio rada ne krši autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Split, 09-01-2024 godine

Vlastoručni potpis :

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Problem istraživanja	1
1.2. Predmet istraživanja	3
1.3. Cilj istraživanja	4
1.4. Istraživačke hipoteze	4
1.5. Doprinos istraživanja	5
1.6. Metode istraživanja	5
1.7. Struktura diplomskog rada	6
2. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA O UTJECAJU TURIZMA NA KVALITETU ŽIVOTA LOKALNOG STANOVNIŠTVA	8
2.1. Učinci turizma	8
2.2. Kvaliteta života	12
2.2.1. Pregled dosadašnjih istraživanja o utjecaju turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva u svijetu	12
2.2.2. Pregled dosadašnjih istraživanja o utjecaju turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva u Hrvatskoj	16
3. TURIZAM U GRADU TROGIRU	21
3.1. Osnovni podaci o destinaciji.....	21
3.2. Analiza turističke ponude u gradu Trogiru	22
3.3. Analiza turističke potražnje u gradu Trogiru	35
4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	39
4.1. Metode istraživanja	39
4.2. Analiza i interpretacija prikupljenih podataka	40
4.3. Testiranje hipoteza	51
5. RASPRAVA	61
6. ZAKLJUČAK	66
LITERATURA	68
POPIS GRAFIČKIH PRIKAZA	75
POPIS TABLICA	76
SAŽETAK	78
SUMMARY	79
PRILOZI	80

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Tijekom posljednjih desetljeća, turizam je doživio kontinuirani rast te postao jedan od najbrže rastućih gospodarskih sektora u svijetu (United Nations World Tourism Organization [UNWTO], 2023). Suvremeni turizam usko je povezan s razvojem i obuhvaća sve veći broj destinacija, što čini turizam ključnim pokretačem socio-ekonomskog napretka u svijetu (United Nations World Tourism Organization [UNWTO], 2023). Turizam je u 2022. godini pridonio 7,6 % globalnom bruto domaćem proizvodu, što čini povećanje od 22 % u odnosu na 2021 (World Travel & Tourism Council [WTTC], 2023).

Republika Hrvatska ima veliku geografsku, povijesnu i kulturnu baštinu koja pokreće turizam u zemlji. Tijekom godina turizam se razvijao te se danas smatra vitalnim stupom hrvatskog gospodarstva. To potvrđuju i podaci prema kojima su u prvih devet mjeseci 2022. godine prihodi od stranih turista iznosili 11 milijardi i 641 milijun eura (Vlada Republike Hrvatske, 2023). Također turizam je u 2021. godini u Republici Hrvatskoj činio udjel od 16.1 % bruto domaćeg proizvoda te 19.7 % ukupne zaposlenosti (Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, 2021). Turizam je najpropulzivniji i perspektivni hrvatski gospodarski sektor te se zbog ranije navedenoga smatra nositeljem rasta i razvoja. Dok većina ekonomista i kreatora politike smatra veliki i rastući priljev turista pokretačem hrvatskog gospodarstva, te stoga drže općenito pozitivno mišljenje o njegovom utjecaju, relativno malo studija temeljito procjenjuje njegov utjecaj na hrvatsko gospodarstvo i društvo (Orsini i Pletikosa, 2019).

Učinci turizma se najčešće dijele na gospodarske (ekonomske) i negospodarske (socio-kulturološke i okolišne) (Petrić, 2013). Utjecaji turizma na destinaciju mogu biti pozitivni i negativni. Od brojnih ekonomskih učinaka turizma, najčešći su učinci turizma na međunarodnu razmjenu, učinci turističke potrošnje na gospodarstvo, na smanjenje nezaposlenosti te učinci na razvoj nedovoljno razvijenih posebice ruralnih područja (Petrić, 2019). Turizam može koristiti regionalnim i lokalnim razinama gospodarstva, jer novac dolazi u urbana i ruralna područja što zauzvrat potiče poslovanje poduzeća i promiče pozitivniji imidž u nekom području (Cooper i sur., 1993; Esmaeil Zaei i Esmaeil Zaei, 2013). Turizam donosi i brojne društvene koristi kao što je razvoj malih i srednjih poduzeća, otvaranje novih radnih mjesta, poboljšanje infrastrukture itd. U kulturološkom smislu, turizam predstavlja element obogaćivanja zajednice, a to se pripisuje susretu različitih kultura (Esmaeil Zaei i Esmaeil Zaei, 2013). Također smatra se da je turizam čuvar lokalne tradicije i kulture što vodi ukupnom razvoju mjesta

(Farsani i sur., 2012.; Tichaawa, 2017.; Saluja i sur., 2022). Binns i Nel (2002.) proučavali su utjecaje turizma u Južnoj Africi i otkrili izvanredan rast i pozitivne učinke na ekonomski prosperitet lokalnih zajednica. Studija je također otkrila da je turizam pomogao u iskorjenjivanju siromaštva i smanjenju nejednakosti u prihodima među članovima lokalne zajednice u Južnoj Africi. Također, istraživanje pokazuje značajne ekonomske koristi za lokalne zajednice u planinskim regijama generirane od turizma (Saluja i sur., 2022).

Međutim, sve je više dokaza da turizam ne može imati samo pozitivan učinak, već također može nepovoljno utjecati na gospodarstvo i okoliš te imati negativne socio-kulturne učinke u područjima turističkih odredišta (Uysal i sur., 2016., Woo i sur., 2018., Sajad i Bhat, 2018, Nopiyani i Wirawan, 2021). Posebno su ugroženi lokalni stanovnici, unatoč zadovoljstvu i kvaliteti života koji bi trebali biti u središtu svake strategije održivog razvoja (United Nations World Tourism Organization [UNWTO], 2018). Model kojim se proučavaju promjene stava stanovnika prema turistima je Doxeyev indeks iritacije (Doxey, 1975, Linderová i sur., 2021). Doxey indeks iritacije temelji se na razumijevanju promjene stava stanovnika prema turistima i razvoju turizma u različitim fazama životnog ciklusa destinacije. Ovaj model pretpostavlja da nastale okolnosti s negativnim socio-kulturnim učincima mogu dovesti do iritacije u lokalnoj zajednici. Njegove četiri faze euforije, apatije, iritacije i antagonizma objašnjavaju sve lošije reakcije stanovnika na razvoj turizma. Stoga veliki naglasak treba staviti na održavanje dobrih odnosa između lokalnog stanovništva i razvoja turizma jer je to kamen temeljac održivog turizma (Linderová i sur., 2021).

Većina studija usmjerenih na razumijevanje percipiranog utjecaja turizma na stanovnike lokalne zajednice i njihove živote temeljeno je na "teoriji društvene razmjene" (engl. Social Exchange Theory-SET) (Petrić i Pivčević, 2016). Andereck i sur. (2005) te Petrić i Pivčević (2016) ističu kako će stavovi stanovnika prema turizmu u njihovim zajednicama biti oblikovani njihovim procjenama stvarnih i percipiranih rezultata koje turizam ostvaruje u njihovoj lokalnoj sredini. Osim toga, ovi autori prepoznaju teoriju društvene razmjene kao korisnu za istraživanje percepcije stanovnika o troškovima i koristima koji proizlaze iz utjecaja turizma na njihovu lokalnu zajednicu.

Percepcija stanovnika o utjecajima turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva destinacije može biti izazvana osobnim blagostanjem, važnosti industrije prema lokalitetu, oslanjanju na industriju turizma, vrsti i opsegu interakcije lokalnih stanovnika i posjetitelja te ukupnom razvoju turizma u zajednici (Petrić i Pranić, 2010). Andereck i sur. (2005) ukazuju da lokalno stanovništvo koje generira prihode i ostvaruje osobne blagodati izazvane turizmom češće izražavanju pozitivne stavove o turizmu u odnosu na one stanovnike koji nemaju korist od turizma. Andriotis i Vaughan (2003)

dokazuju da su zanimanje i obrazovanje važni prediktori, dok utjecaj dobi na percepciju turizma nije značajna. Isto su potvrdili Teye i sur. (2002).

Nopiyani i Wirawan (2021) u sklopu vlastitog istraživanja spoznali su kako turizam može pozitivno i negativno utjecati na kvalitetu života lokalnih zajednica. Općenito, domene kvalitete života za koja se smatra da turizam pozitivno utječe su: mogućnosti zapošljavanja, povećanje prihoda lokalnog stanovništva, ponos zajednice te povećanje dostupnost objekata (ugostiteljski objekti, objekti u zdravstvu, objekti u kulturi i sl.) za lokalno stanovništvo. U međuvremenu, domene koje su negativno pogođene u većini studija su zdravlje, sigurnost, kvaliteta okruženja, troškovi života, dostupnost javnih objekata i društvenih odnosa. Također sugeriraju da postoje varijable koje utječu na odnos turizma i kvalitete života lokalnog stanovništva kao što je rad u sektoru turizma, intenzitet turističkih posjeta, interakcija turista i lokalne zajednice te percepcije pravednog i odgovornog turizma. Također istraživanje pokazuje kako u početnim fazama razvoja turizma na nekom području, percepcija ljudi o turizmu i njegovim utjecajima ima tendenciju biti pozitivna. Međutim, u naprednijoj fazi razvoja turizma, stavovi ljudi i kvaliteta života lokalnog stanovništva teže smanjenju (Uysal i sur., 2016., Woo i sur., 2015., Woo i sur., 2018., Nopiyani i Wirawan, 2021).

Istraživanja pokazuju da postoji niz drugih varijabli korisnih za mjerenje odnosa između razvoja turizma i stavova stanovnika, kao što su: uključenost u donošenje odluka, faza životnog ciklusa destinacije, vrsta turizma koja se razvija te stupanj kulturološke razlike između stanovnika i turista (Sharareh i Badaruddin, 2013., Petrić i Pivčević, 2016).

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja diplomskog rada je utjecaj turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira. Osamdesetih godina prošlog stoljeća znanstvenici su počeli usmjeravati pozornost na lokalno stanovništvo u turističkim destinacijama te na utjecaj zajednice pri razvoju turizma (Petrić i Pivčević, 2016). Rudan (2012) naglašava važnost fokusa na kvalitetu života u destinaciji, ističući da bi poslovni aspekti trebali slijediti kao rezultat, donoseći stanovništvu blagodati.

Rudan (2012) tvrdi da je lokalno stanovništvo iznimno važan dionik u razvoju turizma u destinaciji. Razvoj turizma više nije usmjeren samo na napore za unapređenje gospodarstva, već i na napore vezane uz poboljšanje dobrobiti lokalne zajednice u turističkim odredištima uključujući i kvalitetu života (Nopiyani i Wirawan, 2021). Pozitivan stav lokalnog stanovništva prema učincima turizma može se smatrati pokretačem dugoročnog uspjeha destinacije (Petrić i Pivčević, 2016).

Sve ranije navedeno dodatno naglašava potrebu osluškivanja stavova lokalne zajednice o utjecajima turizma na kvalitetu života. Predmet rada je ispitati mišljenje stanovnika grada Trogira o kvaliteti života te prenijeti pozitivne i negativne strane razvoja turizma u gradu Trogiru.

1.3. Cilj istraživanja

Primarni cilj istraživanja je utvrditi utjecaj turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira. Iz glavnog cilja proizlaze i pomoćni ciljevi koji su navedeni u nastavku.

Pomoćni ciljevi diplomskog rada:

- istražiti teorijski koncept utjecaja turizma na lokalno stanovništvo te pojma kvalitete života
- analizirati turističku ponudu i potražnju u gradu Trogiru
- empirijski istražiti stavove stanovnika grada Trogira o ekonomskim, socio-kulturnim i okolišnim učincima turizma na kvalitetu života
- utvrditi varira li percepcija utjecaja turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira s obzirom na njihova socio-demografska obilježja
- utvrditi je li ostvarivanje prihoda od turizma u svezi s percepcijom utjecaja turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira
- utvrditi postoji li veza između percipiranih pozitivnih učinaka turizma i želje za daljnjim razvojem turizma u gradu Trogiru
- utvrditi postoji li veza između poboljšane infrastrukture i pozitivnog utjecaja na kvalitetu života stanovnika grada Trogira
- identificirati trenutne probleme s kojima se lokalno stanovništvo grada Trogira suočava uslijed utjecaja turizma.

1.4. Istraživačke hipoteze

S obzirom na cilj ovog rada, tj. istraživanje utjecaja turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira te navedenog problema i predmeta istraživanja, generirane su sljedeće hipoteze:

H.1. Percepcija utjecaja turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira varira s obzirom na njihova socio-demografska obilježja.

Pomoću prve hipoteze želi se ispitati kako različite skupine stanovnika s obzirom na socio-demografska obilježja percipiraju utjecaj turizma na destinaciju (grad Trogir). Tako su Andriotis i Vaughan (2003) dokazali da su zanimanje i obrazovanje važni prediktori, dok utjecaj dobi na percepciju turizma nije značajna. Isto su potvrdili Teye i sur. (2002).

H.2. Percepcija utjecaja turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira u svezi je s ostvarivanjem prihoda od turizma.

Pomoću druge hipoteze želi se istražiti kako oni stanovnici grada Trogira koji imaju izravne koristi od turizma imaju pozitivnije stavove o učincima turizma na kvalitetu života u odnosu na stanovnike koji nemaju izravne koristi od turizma. Naime, Andereck i sur. (2005), Woo i sur. (2018) i Pavlić i sur. (2015.) ukazuju da lokalno stanovništvo koje generira prihode i ostvaruje osobne blagodati izazvane turizmom češće izražavaju pozitivne stavove o turizmu u odnosu na one stanovnike koji nemaju korist od turizma.

H.3. Postoji veza između percipiranih pozitivnih učinaka turizma i želje za daljnjim razvojem turizma u gradu Trogiru

Pomoću treće hipoteze želi se istražiti kako oni stanovnici grada Trogira koji percipiraju utjecaj turizma na pozitivan način imaju pozitivne stavove o daljnjem razvoju turizma u gradu, s obzirom da se pozitivan stav lokalnog stanovništva prema učincima turizma može smatrati pokretačem dugoročnog uspjeha destinacije (Petrić i Pivčević, 2016).

H.4. Poboljšana infrastruktura je pozitivno utjecala na kvalitetu života stanovnika grada Trogira

Pomoću četvrte hipoteze želi se istražiti postoji li veza između poboljšane infrastrukture i pozitivnog utjecaja na kvalitetu života stanovnika grada Trogira. Naime, iako većina istraživanja ističe da razvoj turizma doprinosi poboljšanju infrastrukture kao što su ceste, vodovod, kanalizacija i električna mreža (Nopiyani i Wirawan, 2021), oni kao i Woo i sur. (2015) tvrde da razvoj turizma donosi poboljšanje i bolju infrastrukturu u destinaciji koja u konačnici podiže kvalitetu života lokalne zajednice.

1.5. Doprinos istraživanja

Istraživanje u sklopu diplomskog rada dati će odgovor kako turizam utječe na kvalitetu života stanovnika grada Trogira. Primarni cilj istraživanja bit će proučavanje vrste i stupnja utjecaja koje turizam ima na lokalno stanovništvo na području grada Trogira. Očekuje se da će rad služiti podizanju razine svijesti o tome koliko je važno osigurati kvalitetan život lokalnog stanovništva u turističkim destinacijama i oslušivati njihove potrebe i želje. Rad će služiti svima zainteresiranima za unaprjeđenje kvalitete života stanovnika grada Trogira. Rad bi također trebao pružiti bolji uvid o utjecajima turizma na svakodnevni život stanovništva na promatranom području.

1.6. Metode istraživanja

Diplomski rad bit će podijeljen u dvije glavne cjeline. U prvom dijelu rada detaljno će biti iznesen pregled literature i teorija iz područja istraživanja. Također, u tu svrhu bit će korištene deskriptivna metoda, metoda indukcije, metoda dedukcije, metoda analize, metoda sinteze, metoda kompilacije, metoda komparacije i metoda klasifikacije.

Deskriptivna metoda jednostavno opisuje predmete, činjenice i procese u okolini, promatrajući njihove odnose i veze, ali bez pridonosa znanstvenog tumačenja. Metoda indukcije primjenjuje sustavno induktivno zaključivanje, koristeći analizu pojedinačnih činjenica za dolazak do zaključaka. Deduktivna metoda dosljedno primjenjuje deduktivno zaključivanje, izvodeći posebne zaključke iz općih stavova ili tvrdnji. Metoda analize je znanstveni postupak razlaganja složenih pojmova i tvrdnji na jednostavnije dijelove radi njihova objašnjenja. S druge strane, metoda sinteze je znanstveni postupak koji objašnjava stvarnost sjedinjavanjem jednostavnih tvrdnji u složenije. Metoda kompilacije uključuje preuzimanje tuđih opažanja, zaključaka i spoznaja iz znanstvenih istraživanja. Metoda komparacije je postupak uspoređivanja sličnih činjenica, pojava ili predmeta kako bi se utvrdile njihove sličnosti i razlike. Metoda klasifikacije uključuje podjelu pojava i predmeta radi preglednosti (Zelenika, 2000).

U drugom dijelu rada koristi se kvantitativna analiza za koju su podaci prikupljeni anketom sastavljenom u dva dijela. Prvi dio ankete odnosi se na socio-demografska obilježja ispitanika kako bi se izradio njihov profil. Drugi dio anketnog upitnika sastoji se od ekonomskih, socio-kulturnih i okolišnih učinaka turizma na destinaciju, tvrdnji vezanih uz utjecaj izgradnje mosta kopno – otok Čiovo na kvalitetu života lokalnog stanovništva te ispitivanja osobnih stavova i razine uključenosti lokalne zajednice u razvoj turizma u gradu Trogiru. Ispitanici u drugom djelu upitnika pomoću Likertove ljestvice od 1 do 5 izražavaju svoj stupanj slaganja ili ne slaganja s ponuđenim tvrdnjama. Nakon završetka anketiranja, prikupljeni podaci će se obraditi i analizirati korištenjem statističkog programa SPSS (Statistical Package for Social Sciences).

1.7. Struktura diplomskog rada

Diplomski rad sačinjen je od 6 glavnih poglavlja, koja su ukratko predstavljena u nastavku.

U uvodnom dijelu rada sadržan je problem i predmet istraživanja, ciljevi te istraživačke hipoteze. Također, iznesen je doprinos istraživanja, opisana je korištena istraživačka metodologija te je predstavljena struktura samog diplomskog rada. Drugo poglavlje čini pregled dosadašnjih istraživanja o utjecaju turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva s ključnim pojmovima kao što su utjecaj turizma te pojam kvalitete života. Treće poglavlje fokusira se na definiranje ključnih podataka o gradu Trogiru, te će biti analizirana turistička ponuda i potražnja u navedenom gradu. Četvrto poglavlje

posvećeno je empirijskom istraživanju. Ovdje će biti navedene metode istraživanja, analizirat će se i interpretirati prikupljeni podaci te će se testirati postavljene hipoteze. U poglavlju rasprave bit će izložene ključne spoznaje koje su proizašle iz prethodnih dijelova diplomskog rada. U zaključnom dijelu, dati će se sažeti osvrt na cijeli rad. Posljednji dio čine popis literature, slike, tablice, grafikoni i sažetak rada na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA O UTJECAJU TURIZMA NA KVALITETU ŽIVOTA LOKALNOG STANOVNIŠTVA

Turizam je društveni, kulturni, ekonomski i ekološki fenomen koji utječe na svaki aspekt ljudskog života (Gubaye i sur, 2023). Zbog rastuće tendencije posjetitelja da traže nove turističke destinacije fokusirajući se na svoje osobne sklonosti, turistička industrija je u posljednjih nekoliko desetljeća doživjela ogromnu ekspanziju i diverzifikaciju. S obzirom na ranije navedeno može se primijetiti povećani interes za istraživanjem utjecaja turizma na kvalitetu života u turističkim destinacijama. Zbog znatnog povećanje broja turista u turistički atraktivnim destinacijama, istražuju se različiti aspekti utjecaja, uključujući ekonomske i ekološke, kao i socio-kulturne faktore. Proučavanje stavova, misli i osjećaja lokalnog stanovništva jedan je od načina da istraživači dobiju informacije o utjecajima turizma. Poznavanje utjecaja turizma na život lokalne zajednice daje važan uvid u formuliranje strategija za dugoročno održiv turizam (Rekha i Deepak, 2022). Promjene u načinu života su neminovne, stoga je svrha ovog istraživanja analizirati kako lokalno stanovništvo doživljava široki spektar utjecaja koje turizam donosi sa sobom te kako turizam utječe na kvalitetu života zajednice.

2.1. Učinci turizma

Glavna korist od turizma za regiju ili zemlju je ekonomska jer pruža priliku za otvaranje radnih mjesta i stvaranje prihoda na međunarodnoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini (Esmaeil Zaei i Esmaeil Zaei., 2013). Jedan od važnih gospodarskih značajki turističke industrije je da se prihod zarađen u mjestima stanovanja troši u mjestima koja se "posjećuju". Prema Esmaeil Zaei i Esmaeil Zaei, (2013) najčešća metoda za procjenu prihoda ostvarenog od turizma je određivanje "efekta multiplikatora" u destinaciji. Tijek novca koji turisti generiraju turističkom potrošnjom višestruko se povećava prolazeći kroz različite segmente gospodarstva. Također, turističke aktivnosti povećavaju porezne prihode svih razina vlasti u zemlji. Mnoge vrste poreza uključene su u turistička dobra i usluge. Sva turistička zarada povećava mnoge gospodarske aktivnosti u zemljama i te su gospodarske aktivnosti veliki izvor oporezive zarade za vladu (Halim i sur., 2022). Pozitivna turistička bilanca često značajno doprinosi smanjenju negativnog salda platne bilance. Razlog za to je što je turistička industrija druga najveća industrija koja donosi izvozne prihode u svijetu (Linderova i sur., 2021). U turističkoj industriji prisutan je također učinak redistribucije koji se odnosi na činjenicu da većina turista dolazi iz razvijenih zemalja u manje razvijene destinacije te troši sredstva koja su zaradili u svojoj domovini (Petrić, 2019). Značajan ekonomski učinak turizma se odnosi na zapošljavanje. Utjecaj turizma na nezaposlenost široko je rasprostranjen po gospodarstvu i utječe na gotovo sve dijelove usluga i druge sektore.

Turistička industrija dovodi do otvaranja različitih radnih mjesta i povećanja prihoda lokalnog stanovništva (Halim i sur., 2022).

Unatoč brojnim pozitivnim ekonomskim učincima koje turizam donosi, postoje i određeni negativni utjecaji. Za velik broj zemalja u razvoju javlja se zabrinutost da pretjerano ovise o turizmu u ostvarivanju gospodarskog rasta i razvoja. Nijedna država ili grad ne može održati svoje gospodarstvo zdravim oslanjajući se na jednu industriju. Rast turizma je nepredvidiv, zbog čega je riskantno temeljiti gospodarstvo bilo koje zemlje isključivo na njemu. Turizam je općenito pod utjecajem brojnih unutarnjih i vanjskih čimbenika, koji često nisu stabilni. Razvoj uravnoteženog gospodarstva može poslužiti kao rješenje za obuzdavanje prevelike ovisnosti o turizmu (Asa i sur., 2022). Razvoj turizma podiže cijene vezane uz nekretnine i općenito troškove dobara i usluga, što u konačnici dovodi do inflacije (Shaari i sur., 2017). Može se zaključiti kako ekonomske učinke turizma ne bi trebalo promatrati izolirano jer postoje brojni odnosi i pojave koji se generiraju kroz turistička kretanja. Stoga je nužna međuovisnost ekonomskih i ostalih učinaka turizma što prvenstveno uključuje društvene, kulturološke i ekološke učinke turizma.

Socio-kulturni utjecaj turizma je golem i raznolik, a povezan je s drugim utjecajima turizma (Gubaye i sur., 2023). Stoga je njegovo proučavanje vrlo bitno za odgovorno upravljanje turizmom. Rasoolimanesh i Jaafar (2017) ilustrirali su društvene i kulturne utjecaje turizma kao mehanizme kojim turizam utječe na promjene u sustavima vrijednosti, ponašanju pojedinca, obiteljskim odnosima, životnom stilu, moralnom ponašanju, kreativnom izražavanju te tradicionalnim ceremonijama lokalnih zajednica. Socio-kulturni utjecaji mogu imati i pozitivne i negativne aspekte. Turizam osigurava sredstva za očuvanje kulturne baštine, vraća ponos prema vlastitoj kulturi i tradiciji, revitalizira običaje i tradiciju te otvara vrata za razmjenu kulture i učenje (Nopiyani i Wirawan, 2021). Kako bi zadovoljili interes turista, lokalno stanovništvo može odlučiti održavati tradicionalne običaje i manifestacije. Također, razvojem turizma može se potaknuti ponovno pokretanje tradicijskih zanata (Shahzalala, 2016). Razvoj turizma često rezultira izgradnjom muzeja, kulturnih centara i interpretacijskih centara, koji imaju za cilj promoviranje lokalne kulture. Ovi objekti često postaju resursi dostupni lokalnom stanovništvu kako bi istražili i sačuvali svoju povijest i tradiciju. Pozitivan učinak na lokalnu zajednicu je također organizacija većeg broja kulturnih i društvenih događaja dostupnih za lokalno stanovništvo te poboljšani sportski i rekreacijski sadržaji stvoreni za turiste koje lokalno stanovništvo može koristiti. Pozitivne strane turizma uključuju poboljšanje socijalnih interakcija između turista i lokalnog stanovništva, kao i izloženost različitim kulturama. Turizam pruža mogućnosti za zadržavanje stanovništva u područjima koja bi inače mogla doživjeti depopulaciju, omogućuju ponovno naseljavanje (Nopiyani i Wirawan, 2021).

Iako turizam donosi brojne ekonomske i socijalne koristi, važno je prepoznati i razumjeti potencijalne negativne aspekte. Neki od tih učinaka uključuju: sukob interesa, pritisak na ograničene resurse, stvaranje negativnih percepcija prema turizmu, prevelike gužve uslijed velikog broja turista u destinaciji, gubitak kulturnog ponosa, odglumljena autentičnost, komodifikacija, demonstracijski efekt¹, iseljavanje lokalnog stanovništva, povećanje kriminalnih aktivnosti te pojava seksualnih devijacija (prostitucija, pedofilija, pornografija, posljedično-širenje spolno prenosivih bolesti) (Inkson i Minnaert, 2018). S obzirom na sve ranije navedeno od ključne je važnosti održati entuzijazam lokalnog stanovništva i njihovu podršku razvoju turizma i prisutnosti turista. Štoviše, turizam se može uspješno razvijati i rasti kada lokalna zajednica pozitivno percipira turizam te prepoznaje svoju ulogu u procesu njegovog razvoja. Stoga bi glavni prioritet odgovornih za upravljanje razvojem turizma trebao biti minimiziranje negativnih sociokulturnih učinaka na lokalnu zajednicu, a maksimiziranje pozitivnih (Zaidan, 2016).

Turizam ima značajne okolišne učinke koji mogu biti pozitivni, ali i negativni, ovisno o načinu upravljanja, planiranju i održivosti turističke industrije. Broj turista raste s rastom turizma, koji osim što donosi ekonomsku korist, uzrokuje niz ekoloških problema u turističkim destinacijama (Ren i sur., 2021). Između svih ostalih pokazatelja, okolišni učinci su kritične odrednice negativne percepcije turizma među lokalnim stanovništvom, gdje oni vide da turističke aktivnosti mogu oštetiti naslijeđena svojstva okoliša (Halim i sur., 2022). Negativni okolišni učinci turizma s kojima se destinacije suočavaju su: prekomjerni pritisak na resurse, zagađenje, oštećenje prirodnih područja te klimatske promjene. Intenzivan turizam može dovesti do prekomjernog korištenja vode, energije i drugih resursa te do zagađenja okoliša. Povećan broj turista može rezultirati povećanim zagađenjem, uključujući otpad, buku i zagađenje zraka. Nesavjesno ponašanje u prirodi tijekom turističkih aktivnosti može trajno narušiti okoliš (Inkson i Minnaert, 2018). Povećana potrošnja energije i emisija stakleničkih plinova povezanih s transportom, smještajem i drugim turističkim aktivnostima može doprinijeti klimatskim promjenama (Linderova i sur., 2021). Mnoga turistička mjesta povećavaju turističku ponudu i infrastrukturu tako da kontinuirano mijenjaju obrasce korištenja zemljišta, obično od obradivog zemljišta, šuma i travnjaka do građevinskog zemljišta kako bi zadovoljili potrebe razvoja turizma. Neprikladna arhitektura može narušiti kulturnu baštinu i tradiciju mjesta. Neadekvatna izgradnja može dovesti do uništavanja prirodnih staništa, obalnih područja i drugih ekosustava. Loša planiranja i izgradnja turističkih objekata mogu uzrokovati prometne gužve i pristupne probleme. Sve ranije navedeno može utjecati na kvalitetu života lokalnog stanovništva i turističko iskustvo (Wang i sur., 2023).

¹ Demonstracijski efekt u turizmu odnosi se na promjene kod domicilnog stanovništva nastale pod utjecajem turista; nove ideje, običaji i načini ponašanja u destinaciji.

Međutim, važno je naglasiti kako turizam osim što može vršiti pritisak na ekologiju istovremeno može donositi ekološke koristi. Turizam može imati niz pozitivnih utjecaja na okoliš, što se očituje u različitim područjima: očuvanje i obnova prirodnih i kulturnih spomenika, industrijske i graditeljske baštine, uspostava posebnih zaštićenih područja, održavanje prirodnih područja te unaprjeđenje infrastrukture (Petrić, 2019). Uživljanje u prirodi zaštićenih područja ima važnu ulogu omogućavanja posjetiteljima da prepoznaju vrijednosti ovakvih područja i potaknu ih na očuvanje (Leung i sur., 2018). Na temelju svega ranije navedenoga može se zaključiti da pri razvoju turizma treba uzeti u obzir negativne i pozitivne utjecaje na okoliš destinacije u kojoj se turizam odvija. Očuvan okoliš i održiv razvoj turizma su komplementarni, a degradacija okoliša zauzvrat će utjecati na održivi razvoj turizma. Razvoj turizma treba temeljiti na rezultatima procjene utjecaja na okoliš, što je u skladu s ciljevima održivog razvoja (Corbau i sur., 2019). Zapata i sur. (2011.) ističu kako brojne studije slučaja diljem svijeta pokazuju da turizam može značajno poboljšati egzistenciju zajednice i doprinijeti društveno-kulturnoj i ekološkoj zaštiti ako je pravilno planiran i razvijen kroz sveobuhvatno i istinsko sudjelovanje zajednice.

Potrebe turizma pomažu u stvaranju infrastrukture i pogodnosti koje ne koriste samo posjetitelji, već postaju vrijedni i za lokalno stanovništvo. Nopiyani i Wirawan (2021) ističu da prilikom razvoja turizma može doći do pozitivnih socioloških utjecaja i poboljšanja kvalitete života lokalne zajednice kroz unaprijeđene objekte za lokalnu primjenu i infrastrukturu. Turistički razvoj često zahtijeva poboljšanje infrastrukture kao što su ceste, vodovod, kanalizacija i električna mreža. Navedene promjene u konačnici mogu poboljšati razinu obrazovanja i zdravstvene skrbi lokalnog stanovništva. Također Mathieson i Wall (1982) navodi kako se ekonomski značaj turizma u nacionalnom gospodarstvu može cijeniti s obzirom na njegov doprinos u razvoju infrastrukture. Dolasci turista u zemlju povećavaju efektivnu potražnju za infrastrukturnim objektima. Turizam pridonosi širenju i poboljšanju hotelskih, cestovnih, zračnih, telekomunikacijskih i internetskih usluga u različitim turističkim destinacijama, s različitim stupnjevima i vrstama usluga (Gubaye i sur., 2023).

Woo i sur. (2015) tvrde da razvoj turizma donosi poboljšanje i bolju infrastrukturu u destinaciji koja u konačnici podiže kvalitetu života lokalne zajednice. To dokazuje razvoj poboljšanih sustava vodoopskrbe i pročišćavanja otpadnih voda, zračne luke, ceste i opskrba električnom energijom. Prihod od turizma pomaže u financiranju poboljšanja objekata i usluga zajednice. Bornioli i sur. (2022), Woo i sur. (2015) te Tovar i Lockwood (2008) tvrde da turizam temeljen na zajednici pozitivno utječe na razvoj infrastrukture i poboljšanje kvalitete života. Važno je naglasiti kako je potrebno nastojati planski razvijati infrastrukturu kako bi se izbjeglo zagušenja, prenapučenosti i štete za okoliš. Tu je uloga vlade važna (Esmaeil Zaei i Esmaeil Zaei., 2013).

2.2. Kvaliteta života

Kvaliteta života je holistički koncept, koji ne obuhvaća samo fizička i ekonomska poboljšanja, već i društvene, kulturne, duhovne i političke aspekte života stanovnika (Manohar, 2016). Kvaliteta života je jedan od bitnih pokazatelja za mjerenje prosperiteta zemlje i još važnije, dobrobit građana (Rojulai i sur., 2018). Pažnja koja se pridaje kvaliteti života temelji se na zaokretu u društvenim znanostima koji stavlja naglasak na cjelokupnu dobrobit pojedinaca, a ne samo na njihovo bogatstvo (Bornioli i sur., 2022). Zdravlje, sreća i dobrobit počeli su se prepoznavati kao važni pokazatelji uspjeha nacija, a kreatori politike nedavno su pozvali na širi raspon mjera bogatstva, pored financijskih mjera kao što je BDP (Helliwell i sur., 2017).

Prema Dolnicar i sur. (2011) kvaliteta života se odnosi na sve aspekte života osobe uključujući fizičko zdravlje, psihičko blagostanje i socijalno blagostanje. S obzirom na to da je riječ o subjektivnom doživljaju provode se mnoga istraživanja usmjerena na analizu kvalitete života, s ciljem razumijevanja kako pojedinci percipiraju utjecaj različitih čimbenika na njihovu životnu kvalitetu. U ovom kontekstu, poseban interes usmjeren je prema istraživanju utjecaja turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva.

Kvaliteta života korištena je u području studija turizma kao krovni pojam koji se odnosi na subjektivno blagostanje, zadovoljstvo životom i sreću (Ivlevs, 2017). Ideja koja stoji iza fokusa na dobrobit je da interakcije između potražnje (posjetitelja) i ponude (zajednice domaćina i lokalnih dionika povezanih s turizmom) mogu tijekom vremena generirati kulturne, fizičke, ekonomske i utjecaje na okoliš, a oni mogu utjecati na dobrobit i kvalitetu života turista i stanovnika (Uysal i sur., 2016). Prema Rojulai i sur. (2018) kvaliteta života učinkovit je prediktor podrške daljnjem razvoju turizma.

2.2.1. Pregled dosadašnjih istraživanja o utjecaju turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva u svijetu

Rezultati studije koju je proveo Kim (2002.) pokazuju da postoji pozitivan odnos između utjecaja turizma i zadovoljstva određenom domenom života. Značajan doprinos ove studije bilo je otkriće da se cjelokupno životno zadovoljstvo sastoji od pojedinih životnih domena. Prema studiji čimbenici koji utječu na kvalitetu života stanovnika su višedimenzionalni i dinamični. Studija je pokazala kako ekonomski učinak turizma utječe na zadovoljstvo materijalnim blagostanjem te da kulturni utjecaj turizma pozitivno utječe na sveukupno zadovoljstvo životom. Kako se percepcija stanovnika o pozitivnom gospodarskom učinku turizma povećava, raste i njihovo zadovoljstvo materijalnim blagostanjem. Jednako tako povećano zadovoljstvo stanovnika materijalnim blagostanjem utječe na njihovo sveukupno životno zadovoljstvo. Također, zadovoljstvo životom identificirano je kao kritičan

čimbenik kada turistički planeri pokušavaju pridobiti potporu stanovnika za razvoj turizma. U studiji je donesen zaključak, kada građani uvide pozitivne utjecaje turizma podržat će daljnji razvoj turizma.

Andereck i Nyaupane (2010.) istraživali su odnos između percepcije stanovnika o utjecaju turizma i kvalitete života. U istraživanju je razvijen TQOL indeks (tourism and quality of life), instrument s nizom pokazatelja koji se mogu koristiti za izračun utjecaja turizma i kvalitete života. TQOL indeks identificira što je važno stanovnicima i kako stanovnici tumače učinak turizma na vlastite živote. Stoga je TQOL indeks koristan za mjerenje subjektivne prirode kvalitete života. Kada se TQOL indeks koristi u kombinaciji s objektivnim i vanjskim pokazateljima, može se stvoriti točniji opis utjecaja turizma na kvalitetu života stanovnika. Dodatna prednost indeksa je njegova sposobnost da identificira nejednakosti u raspodjeli troškova i koristi od turizma na različite segmente unutar zajednice. U istraživanju je donesen zaključak da turizam ima pozitivne utjecaje na kvalitetu života stanovnika i to na gospodarstvo te očuvanje prirodnih i kulturnih resursa. Turizam može poboljšati dobrobit zajednice i ima sveukupan pozitivan utjecaj na njihov način života. S druge strane, stanovnici također prepoznaju da turizam može imati negativne posljedice na kvalitetu života, kao što je povećanje kriminala i urbanih problema, iako se oni ne percipiraju kao vrlo problematični. Rezultati sugeriraju da turizam pozitivno i negativno utječe na kvalitetu života stanovnika. Iako je spoznaja stanovnika o ekonomskim prednostima turizma važna i može dovesti do svijesti o turizmu kao strategiji gospodarskog razvoja zajednice. Jasno je da postoje i drugi atributi kvalitete života zajednice koji su jednako važni ili važniji lokalnim stanovnicima. Turistički planeri moraju to imati na umu kada razvijaju turizam i pokušavaju dobiti potporu za njegov daljnji razvoj. Također, postoji rašireno uvjerenje u turističkoj industriji da "opća javnost" ne razumije niti prepoznaje pozitivan doprinos turizma životu zajednice. Ova studija također nastoji opovrgnuti ovo općeprihvaćeno mišljenje jer se čini da stanovnici prepoznaju i negativne i pozitivne utjecaje turizma.

Kim, Uysal i Sirgy (2013) objavili su studiju koja je utvrdila odnos između percepcije stanovnika zajednice o utjecaju turizma i percepcije stanovnika o kvaliteti života. Studija je pružila podršku ideji da percepcija stanovnika zajednice o utjecaju turizma (ekonomskom, društvenom, kulturnom i okolišnom) igra značajnu ulogu u predviđanju zadovoljstva stanovnika u određenim životnim domenama (materijalno blagostanje, dobrobit zajednice, emocionalno blagostanje, zdravlje i sigurnost) i ukupno zadovoljstvo životom. Konkretno, utvrđeno je da pozitivne percepcije ekonomskog utjecaja značajno predviđaju osjećaj materijalnog blagostanja stanovnika te kako pozitivne percepcije društvenog utjecaja značajno predviđaju osjećaj dobrobiti zajednice kod stanovnika. Jednako tako utvrđeno je kako pozitivne percepcije kulturnog utjecaja značajno predviđaju osjećaj emocionalne dobrobiti stanovnika te da negativne percepcije utjecaja na okoliš značajno predviđaju osjećaj zdravlja i sigurnosti stanovnika. Autori su otkrili da turizam povećava

životni standard stanovnika zajednice, pomaže u stvaranju radnih mjesta i povećava prihode lokalnim tvrtkama. Nalazi ove studije u skladu su s prethodnim studijama u dokazivanju pozitivnog odnosa između društvenog utjecaja turizma i osjećaja stanovnika za dobrobit zajednice. Kako stanovnici sve više percipiraju pozitivan društveni učinak turizma, njihovo zadovoljstvo povezano uz dobrobiti zajednice se povećava. Stanovnici zajednice složili su se da trgovački objekti izgrađeni u turističke svrhe također služe stanovnicima, da sve vrste usluga koje se nude turistima zauzvrat služe lokalnim stanovnicima i da turizam stvara poticaj za poboljšanje i daljnji razvoj infrastrukture zajednice. U studiji je također otkriveno da postoji negativan odnos između utjecaja turizma na okoliš i osjećaja stanovnika za zdravlje i sigurnost. Zaključno, kada stanovnici percipiraju pozitivan ekonomski, društveni i kulturni učinak turizma, povećava se i zadovoljstvo srodnim životnim domenama. Međutim, kada stanovnici uoče negativan utjecaj turizma na okoliš, njihov osjećaj zdravlja i sigurnosti kao rezultat toga opada. Upravo zbog ranije navedenoga autori sugeriraju da interne marketinške tehnike osmišljene za informiranje stanovnika o koristima turizma mogu biti korisne u dobivanju potpore stanovnika za razvoj, uspješno poslovanje i održivost turizma. Programi zaštite i očuvanja zajednice mogu poslužiti kao ublaživači zabrinutosti stanovnika koji su skeptični u pogledu utjecaja turizma na okoliš.

Brojne studije raspravljale su o glavnim utjecajima turizma, kao što su ekonomske koristi, društveni problemi, održivost okoliša i njihove povezanosti sa stavovima stanovnika prema potpori turizmu. Međutim, malo je studija uključilo atribute sezonskih čimbenika u varijable koje se odnose na stavove lokalnog stanovništva. Jeon i sur. (2016.) ističu kako sezonalnost turističke destinacije može biti ključan čimbenik koji utječe na kvalitetu života koju stanovnici percipiraju, posebno tijekom vrhunca turističke sezone. Nadalje, ti izazovi mogu utjecati na stavove stanovnika prema turističkoj podršci u zajednici domaćinu. Rezultati ove studije potvrdili su da sezonalnost nepovoljno utječe na percepciju stanovnika o ekonomskim koristima. Sezonska obilježja pozitivno su utjecala na percipirane socijalne troškove stanovnika dok su negativno utjecala na percepciju stanovnika o održivosti okoliša. Percepcija ekonomskih koristi pozitivno je utjecala na percipiranu kvalitetu života stanovnika, a percipirani društveni troškovi nepovoljno utječu na percipiranu kvalitetu života stanovnika. Na posljetku percipirana održivost okoliša pozitivno je utjecala na percipiranu kvalitetu života stanovnika. Ovo istraživanje također je identificiralo nekoliko mjernih stavki koje procjenjuju atribute negativnih sezonskih čimbenika turizma, kao što su nezadovoljstvo životom, problemi kriminala, prometne situacije i narušavanje njihove kvalitete života.

Prema Manoharu (2016), nalazi istraživanja iz Kanyakumari (društvo Cape Comorin, grad u okrugu Kanniyakumari u državi Tamil Nadu, Indija) pokazali su da s povećanjem percepcije pozitivnih utjecaja turizma lokalnog stanovništva raste i njihovo životno zadovoljstvo vezano uz različite životne uvjete.

To u konačnici utječe i na njihovo sveukupno životno zadovoljstvo. Važno je naglasiti kako stratezi turističkog razvoja trebaju razmotriti snagu ranije navedenog odnosa kao i fokus na održavanje ukupnog životnog zadovoljstva stanovnika koje proizlazi iz utjecaja turizma. Studija je istaknula potrebu za jačanjem svijesti među donositeljima odluka u turizmu o ekonomskim, društvenim, kulturnim, ekološkim i tehnološkim utjecajima na lokalno stanovništvo i poboljšanje kvalitete života u destinaciji. Iako je važno podići svijest lokalnog stanovništva o važnosti turizma, jednako je važno dati jasne informacije lokalnim zajednicama o dugoročnim dobrobitima turizma. Prema ovoj studiji izravna uključenost predstavnika lokalnih zajednica vrlo je važna za donošenje bilo kakve razvojne odluke koja bi utjecala na lokalno stanovništvo. Zaključno, ova studija pokazuje da je moguće razvijajući održivi turizam poboljšati kvalitetu života lokalnog stanovništva.

Woo i sur. (2018.) proveli su studiju o percepciji utjecaja turizma na dobrobit zajednice i zadovoljstva stanovnika određenim životnim domenama i životom općenito. Studija je uključivala ispitivanje stanovnika zajednice četiri turistička odredišta u Sjedinjenim Američkim Državama. Potvrđeno je da utjecaj percepcije stanovnika zajednice o učinku turizma i njihovo zadovoljstvo životom ovisi o tome jesu li stanovnici povezani ili ne s turističkim sektorom. Oni koji su povezani s turističkim sektorom vjerojatno će pozitivno vidjeti utjecaj turizma na ekonomsko blagostanje zajednice, što se prelijeva na njihov osjećaj materijalnog blagostanja. Slično tome, percepcija utjecaja turizma na nematerijalni život prelijeva se na osjećaj blagostanja u domenama nematerijalnog života. Zadovoljstvo stanovnika zajednice njihovim materijalnim i nematerijalnim životom igra važnu ulogu u utjecaju na njihovo sveukupno zadovoljstvo životom. Studija potvrđuje ako dionici imaju koristi od turizma, vjerojatno će osjetiti veći osjećaj zadovoljstva i bolju kvalitetu života (u usporedbi s onima koji nemaju koristi od turizma). Kao takvi, vjerojatnije je da će stanovnici zajednice koji su povezani s turizmom podržati razvoj turizma u svojoj zajednici. Stanovnici povezani s turističkom industrijom pozitivno percipiraju utjecaj turizma jer od njega imaju izravnu korist svojim zapošljavanjem. Nasuprot tome, stanovnici koji nisu povezani s turizmom smatraju da nemaju velike materijalne i nematerijalne koristi od turizma. Kada njihova percepcija utjecaja turizma na materijalni i nematerijalni život raste, njihovo zadovoljstvo materijalnim i nematerijalnim životom opada. Prema studiji donesen je zaključak da stanovnici koji nisu povezani s turizmom možda neće imati izravne koristi od turizma, ali bi mogli imati neizravne koristi. Stoga bi službenici u turizmu trebali pomoći stanovnicima da bolje razumiju kako razvoj turizma može poboljšati njihovu kvalitetu života.

Rezultati istraživanja Nopiyani i Wirawan (2021.) otkrivaju da percepcija utjecaja turizma na različite domene života imaju izravan ili neizravan učinak na kvalitetu života koju osjećaju zajednice u turističkim destinacijama. Prethodna istraživanja pokazuju da turizam može imati pozitivan i negativan utjecaj na kvalitetu života lokalnih zajednica. Općenito, domene za koje se smatra da su

pozitivno pogođene su gospodarski rast, zapošljavanje, ponos, kulturna razmjena i pozitivan utjecaj na infrastrukturu. Negativno pogođene domene u većini studija bile su zdravlje, sigurnost, kvaliteta okoliša, troškovi života, dostupnost javnih objekata i društveni odnosi. Ovo istraživanje sugerira da postoje varijable koje utječu na odnos između utjecaja turizma i kvalitete života kao što su rad u turističkom sektoru, intenzitet turističkih posjeta, interakcija turista i lokalnih zajednica, percepcija pravednosti i odgovornog upravljanja turizmom. U nekoliko studija koje su Nopiyan i Wirawan (2021.) istraživali postoje proturječni rezultati koji se odnose na utjecaj turizma na kvalitetu života zajednice. Stoga zaključuju da razlike između ovih studija mogu biti posljedica faze razvoja turizma na tom području. U početnoj fazi razvoja turizma u nekom području, percepcija ljudi o turizmu i njegovim utjecajima uglavnom je pozitivna. Međutim, u naprednijoj fazi razvoja turizma, stavovi ljudi i kvaliteta života imaju tendenciju pada. Negativan utjecaj turizma na zajednice u područjima turističkih odredišta treba pratiti jer može utjecati na potporu zajednice turizmu i ugroziti održivost turizma. Poznavanje determinanti kvalitete života ljudi u turističkim destinacijama omogućuje donositeljima politika da razviju odgovarajuće strategije. Implementacija održivog turizma od strane vlade i povezanih dionika jedna je od bitnih strategija za poboljšanje održivosti destinacije i kvalitete života zajednice.

2.2.2. Pregled dosadašnjih istraživanja o utjecaju turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva u Hrvatskoj

Lipovčan i sur. (2014.) u provedenoj studiji istraživali su odnos između kvalitete turističkih destinacija i subjektivnog blagostanja ljudi koji žive u destinaciji. Za analizu su korištena dva skupa podataka: jedan se odnosi na subjektivno blagostanje hrvatskih građana, a drugi se odnosi na kvalitetu turističkih destinacija u zemlji. Subjektivne mjere blagostanja uključivale su: ukupnu sreću, zadovoljstvo životom i zadovoljstvo životnim standardom, zdravljem, postignućima u životu, odnosima, sigurnošću, povezanošću sa zajednicom i sigurnošću u budućnosti. Promatrana 41 destinacija u Hrvatskoj svrstana je u tri kategorije prema turističkoj kvaliteti. Rezultati istraživanja ukazuju da postoji povezanost između kvalitete turističke destinacije i životnog zadovoljstva te sreće stanovnika, zajedno s njihovim zadovoljstvom u osobnim životnim aspektima. Stanovnici destinacija s višom ocjenom kvalitete turističke ponude bili su sretniji, zadovoljniji svojim životom općenito, materijalnim statusom, osobnim zdravljem, postignućima u životu, odnosima s obitelji i prijateljima, osjećajem fizičke sigurnosti, prihvaćenosti od strane zajednice, te sigurnosti u budućnosti u odnosu na stanovnike destinacija srednje i niže kvalitete turističke ponude. Vidljivo je da više ocijenjena kvaliteta turističke destinacije znači bolja prometna rješenja, bolju gastronomsku ponudu, više mogućnosti za aktivan odmor, bolju dostupnost sadržaja osobama s posebnim potrebama, više kulturnih događanja te bolje održavano prirodno okruženje. Ovi elementi zajedno doprinose boljoj kvaliteti života stanovnika. Iz

perspektive lokalne zajednice kvaliteta turističkih usluga može imati i širi utjecaj. Turizam može osigurati veće stope zaposlenosti, poslovni rast i profitabilnost, kao i bolje prilike za lokalno stanovništvo koje može dobiti pristup širem nizu dobara i usluga privatnog sektora, kao što su primjerice medicinska skrb, kupnja i zabava. Da zaključimo, ova je studija pružila dokaze da je ono što je dobro za turiste dobro i za stanovnike. Mjesta s višom kvalitetom turističke ponude stvaraju bolje mogućnosti za turiste, ali ujedno te mogućnosti služe i poboljšanju kvalitete života stanovnika. Stanovnici mjesta s višom turističkom kvalitetom u Hrvatskoj osjećaju se sretnijim, zadovoljnijim svojim životom općenito i zadovoljnijim u nekoliko domena osobnog blagostanja od stanovnika mjesta s nižom turističkom kvalitetom.

Svrha istraživanja kojeg su proveli Pavlič i sur. (2015.) bila je razviti model stanovnika ispitujući ne samo percepciju društvenih učinaka turizma, već i put odnosa između percepcije osobnih koristi od razvoja turizma, uključenosti zajednice, pozitivnih i negativnih društvenih učinaka turizma, kvalitete života i podršku daljnjem razvoju turizma. Istraživanje je provedeno ispitivanjem stanovnika Dubrovnika. Ova studija otkriva da će stanovnici koji imaju osobne koristi od razvoja turizma i sudjeluju u rješavanju problema izazvanih turizmom vjerojatnije percipirati pozitivne društvene utjecaje na razvoj turizma. Osim toga, stanovnici koji imaju osobne koristi od razvoja turizma skloni su percipirati dobru kvalitetu života i podržavati daljnji razvoj turizma. Stanovnici uključeni u turističko planiranje i rješavanje problema koji proizlaze iz turizma vjerojatnije će podržati daljnji razvoj turizma. I pozitivni i negativni društveni učinci turizma uzrokuju stavove prema kvaliteti života, ali su učinci pozitivnih društvenih utjecaja mnogo veći. Ukratko, nalazi studije potvrđuju da će stanovnici percipirati bolju kvalitetu života i podržati daljnji razvoj turizma ako vjeruju da će imati više koristi od turizma i da će više sudjelovati u turističkom planiranju i rješavanju problema izazvanih turizmom.

Soldić Frleta i Đurkin Badurina (2019.) proveli su studiju o percepciji i stavovima stanovnika te čimbenicima koji utječu na njihovu podršku kada je u pitanju razvoj kulturnog turizma. Grad Zagreb odabran je kao područje istraživanja kao jedna od najatraktivnijih kontinentalnih destinacija u Hrvatskoj koja svake godine ugošćuje sve više posjetitelja. Rezultati pružaju informacije o razlikama u potpori stanovnika razvoju kulturnog turizma s obzirom na njihove socio-demografske karakteristike i percepcije utjecaja turizma. Rezultati ove studije utvrdili su značajne odnose između sve tri skupine percipiranih utjecaja (ekonomskih, socio-kulturnih i ekoloških) i potpore stanovnika budućem razvoju kulturnog turizma. Ako stanovnici nisu svjesni dobrobiti turizma i istovremeno trpe negativne utjecaje turizma, moglo bi doći do snažnog protivljenja razvoju turizma. Turističke se destinacije transformiraju tijekom vremena, jednako tako percepcije stanovnika i njihova podrška razvoju turizma također evoluiraju. S obzirom na ranije navedeno potrebna je stalna analiza stavova lokalne zajednice i identifikacija ključnih čimbenika koji utječu na te stavove. Utvrđeno je da stanovnici grada Zagreba

gospodarski i socio-kulturni utjecaj turizma percipiraju pozitivnim, dok utjecaj turizma na okoliš percipiraju negativnim. Rezultati pokazuju da su stanovnici jako dobro svjesni pozitivnih, ali i negativnih potencijalnih utjecaja turizma, što je dobar pokazatelj dobro upravljane turističke destinacije koja uz zadovoljstvo turista u obzir uzima i dobrobit stanovnika.

Soldić Frleta i sur. (2020.) proveli su istraživanje usmjereno na stanovnike otoka Vira koji je izrazito ovisan o turizmu. Vir je visoko sezonska i zrela destinacija s godišnjim brojem posjetitelja oko 30 puta većim od broja stalnih stanovnika. Utvrđeno je da oni stanovnici koji imaju izravnu ili neizravnu ekonomsku korist od turizma imaju značajno više rezultate u domenama osobnog i nacionalnog blagostanja te također iskazuju veću potporu budućem razvoju turizma od onih koji nemaju ekonomske koristi od turizma. Regresijskom analizom blagostanja stanovnika otoka otkriveno je da turizam stvara više koristi nego troškova, a ekonomska uključenost u turizam pozitivno utječe na potporu stanovništva razvoju turizma. S druge strane, demografski prediktori (dob, spol, obrazovanje, prihod) i indeks osobnog blagostanja nisu povezani s potporom razvoju turizma. U studiji se ističe da nije dovoljno odrediti razinu subjektivne dobrobiti stanovnika i njihovu podršku, već je potreban veliki trud i aktivno uključivanje svih dionika u turizmu kako bi se pokrenule promjene koje traži lokalna zajednica. S obzirom na to da je turizam glavna gospodarska djelatnost na otoku Viru, važno je planirati i upravljati budućim turističkim aktivnostima na odgovoran način koji će poboljšati kvalitetu života i dobrobit stanovnika. Osim razvoja održivih rješenja za buduće turističke aktivnosti, ključni izazov je raspodjela ekonomskih koristi od turizma ublažavajući tako negativne utjecaje izazvane velikim brojem turista i povećanje životnog standarda cijele zajednice, kako bi se dobila potpora onih stanovnika koji nisu izravno uključeni u turističke aktivnosti.

Istraživanje koje su proveli Gračan i Lučić (2022.) imalo je za cilj istražiti stavove lokalnog stanovništva o razvoju turizma na Elafitskom otočju (Lopud, Šipan i Koločep). Naime, utvrđeno je kako je lokalno stanovništvo važna interesna skupina, a kvaliteta turističkog proizvoda ovisi o njihovom zadovoljstvu razvojem. Rezultati istraživanja pokazuju da lokalno stanovništvo podržava razvoj održivog turizma kao i sveukupni napredak Elafita. Lokalno stanovništvo vjeruje da turizam doprinosi ekonomskim i društvenim dobrobitima destinacije. Rezultati pokazuju da lokalno stanovništvo smatra da turizam donosi značajnu korist destinaciji. Unatoč uočavanju štetnih učinaka turizma na okoliš, lokalno stanovništvo smatra da su pozitivni ekonomski i sociokulturni učinci turizma veći od njihovih negativnih učinaka. Stanovnici Elafitskog otočja izražavaju podršku daljnjem razvoju turizma. S obzirom na visok stupanj ovisnosti ispitanika o turizmu, takva podrška razvoju turizma ne čudi. Unatoč prepoznavanju dobrobiti turizma te visokoj potpori njegovom razvoju, lokalno stanovništvo izražava veliko nezadovoljstvo svojim osobnim utjecajem i uključivanjem u proces planiranja i odlučivanja o razvoju. Dodatni razlog za zabrinutost je činjenica da lokalno stanovništvo ne podržava

sadašnji sezonski karakter turističkog prometa. Istraživanje je potvrdilo da uspjeh turističke destinacije i kvaliteta turističkog proizvoda ne ovisi samo o zadovoljstvu domicilnog stanovništva razvojem turizma destinacije, već i o njegovoj uključenosti u planiranje razvoja turizma. Također ovim radom potvrđeno je postojanje snažne veze između zadovoljstva sudionika u turističkoj destinaciji i njezina turističkog razvoja. Istraživanje je potvrdilo da dugoročno i održivo planiranje razvoja turizma treba integrirati u destinaciju ispitivanjem profila stanovnika, percepcija i stavova svih njegovih sudionika prema utjecajima i razvoju turizma. Ovakvo istraživanje trebalo bi provoditi prilikom izrade planova održivog turizma destinacije, pri čemu je aktivna podrška lokalnog stanovništva ključna za postizanje razvoja. Zaključno rezultati ove studije pokazuju potporu lokalnog stanovništva daljnjem razvoju turizma na Elafitima stvarajući uspješnu turističku destinaciju s izrazitim interesom za sudjelovanje u planiranju.

Krce Miocic i sur. (2023.) istraživali su stavove stanovnika grada Zadra o utjecaju turizma na njihov život. S obzirom na to da je Zadar mediteranska destinacija s izraženim sezonskim turističkim kretanjem, takva pojava pokazala je određene utjecaje turizma na lokalnu zajednicu. Zadranici su iskazali najviše nezadovoljstva prometnom opterećenošću grada (gužva, nedostatak parkirališnih mjesta, prometna problematika), što ukazuje na problem gospodarenja danom infrastrukturom i prostorom, posebice u povijesnoj jezgri. Kao problem se ističe i povećanje cijena općenito. Svjesni ovisnosti lokalnog gospodarstva o turizmu, koji je također važan problem, stanovnici su iskazali najveće zadovoljstvo gospodarskim učincima koje turizam donosi posebice povećanjem potrošnje i zaposlenosti. Stanovnici u sezoni djelomično mijenjaju svoje ponašanje, prvenstveno izbjegavajući mjesta s velikom koncentracijom turista. Problemi koje uzrokuje turizam u destinaciji mogu se riješiti poboljšanom infrastrukturom, dok se restriktivne ekonomske mjere poput povećanja poreza i poskupljenja usluga ne smatraju poželjnim u rješavanju ovog problema. Naposljetku, stanovnici su prilično zadovoljni razvojem turizma u gradu Zadru, iako pojedini rezultati ističu da su neka poboljšanja nužna. Negativni učinci i nezadovoljstvo stanovnika turizmom ukazuju na problem upravljanja destinacijom. Smatra se da gradovi koji su organizirani i kojima se upravlja kao pametnim destinacijama doprinose održivijem razvoju urbanih destinacija. Premda se ti učinci često ne mogu vidjeti kratkoročno, mogu se primijetiti srednjoročni ili dugoročni pozitivni učinci na održivost. Stanovnici imaju značajnu ulogu u pružanju posebnih doživljaja i atmosfere u destinaciji, stoga je njihovo zadovoljstvo turizmom pokazatelj održivog upravljanja turizmom. U tom kontekstu, stanovnici su značajni dionici turističkih destinacija te je njihovo zadovoljstvo ključno u planiranju budućeg razvoja turizma. Stoga Grad Zadar mora poboljšati svoj destinacijski menadžment. Sukladno tome, treba osigurati održivi turizam utemeljen na zajednici, odnosno uključenost stanovnika u razvoj turizma kroz mreže dionika. Istodobno, treba osigurati njihovu osposobljenost i nadogradnju znanja.

Jednako prostorno planiranje, zoniranje, disperzija i ograničavanje pojedinih turističkih aktivnosti neke su od mjera koje treba pratiti i kontrolirati u razvoju turizma grada Zadra. To bi moglo potaknuti infrastrukturna i tehnološka poboljšanja, posebice u prometu.

Prema istraživanju Instituta za turizam (2018) provedenom u okviru studije prihvatnih kapaciteta turizma na području Splitsko-dalmatinske županije, podaci pokazuju da prema indeksu iritacije na Splitskoj rivijeri tek 7 % trpi turiste, a 1 % ih izbjegava. Prema studiji 59 % ispitanika ističe gužvu u prometu, 50 % probleme s parkiranjem, 44 % neprimjereno odloženo smeće te 33 % gužvu na plažama kao negativna iskustva stanovnika doživljena tijekom ljetne sezone. Također 30 % ispitanika ističe gužvu na ulicama, u restoranima i trgovinama, 30 % neugodne mirise iz kontejnera/kanalizacije, 14 % ispitanika navodi buku koja remeti mir u domu, 13 % gužve u medicinskim ustanovama, 8 % nestašicu ili restrikcije u vodoopskrbi te 5 % prekide u napajanju električnom energijom kao negativne aspekte života u turističkom mjestu. U studiji je istaknuto kako bi 8 % stanovnika smanjilo broj turista (61 % za najviše 20 %, a 33 % za 20 % do 50 %), 48 % bi povećalo broj turista (41 % za najviše 20 %, a 36 % za 20 % do 50 %, dok bi ostali povećali broj turista i za više) te bi 43 % zadržalo broj turista na istoj razini na području Splitske rivijere.

S obzirom na sve ranije navedeno u radu može se donijeti zaključak da prethodna istraživanja ukazuju na raznolikost faktora koji oblikuju mišljenje lokalnog stanovništva o utjecaju turizma. Navedeno stvara potrebu provođenja posebnih studija na svakom pojedinom području kako bismo bolje razumjeli stajališta lokalnog stanovništva prema turizmu.

3. TURIZAM U GRADU TROGIRU

3.1. Osnovni podaci o destinaciji

Trogir se ubraja u ona naselja za koja bi se moglo reći da postoje oduvijek. Prema arheološkim iskapanjima unutar povijesne jezgre, najstariji pronađeni artefakti datiraju otprilike 2000 godina prije nove ere. U okolici, točnije u Trapljenim Docima, pronađeno je sitno kremeno oružje koje je koristio neandertalski čovjek. Procjenjuje se da datira iz razdoblja prije otprilike 45 000 godina. Rani počeci života na području grada Trogira mogu se povezati s prirodnim razlozima, među kojima je i pogodan smještaj povijesne jezgre. Trogir je lociran u morskom tjesnacu između kopna i otoka Čiova, na zapadnom ulazu u Kaštelanski zaljev, koji je nekada bio poznat kao Salonitanski zaljev. (<https://trogir.hr/o-gradu/povijest-2/>). Godine 1997. stara gradska jezgra Trogira službeno je uvrštena na UNESCO-ov popis svjetske kulturne baštine kao izuzetan primjer dobro očuvanog romaničkog otočnog grada (<https://whc.unesco.org/en/list/810/>).

Smještena u srednjoj Dalmaciji, Trogir se nalazi 28 km zapadno od grada Splita te administrativno pripada Splitsko-dalmatinskoj županiji. Ukupna površina Grada iznosi 39,10 km² i obuhvaća kopneni dio, dio otoka Čiova, te otoke Drvenik Veliki i Drvenik Mali. Na kopnu, Trogir je omeđen teritorijem Općine Seget na zapadu, gradom Kaštela na sjeveru i istoku, te Trogirskim kanalom na jugu. Dio koji se prostire na otoku Čiovu graniči s Trogirskim kanalom na sjeveru, općinom Okrug na jugoistoku i Gradom Splitom na zapadu. Dijelove Grada prikazani su na Grafičkom prikazu 1. i čine osam naselja: Arbanija, Divulje, Drvenik Veliki, Drvenik Mali, Mastrinka, Plano, Trogir i Žedno. Grad Trogir dio je Urbane aglomeracije Split (<https://trogir.hr/wp-content/uploads/2021/12/Provedbeni-program-Grada-Trogira.pdf>).

Grafički prikaz 1.

Administrativni ustroj grada Trogira

Izvor: Provedbeni program grada Trogira (2021), <https://trogir.hr/wp-content/uploads/2021/12/Provedbeni-program-Grada-Trogira.pdf> [pristupljeno 09. listopada 2023.]

Dijelovi Grada Trogira su: Grad, Bilin Dolac, Ciprian, Čiovo, Lokvice, Drid, Kopno, Malo Polje, Pasike, Travarica, Miševac i Vilajica. Naselja u općini su: Arbanija, Divulje, Drvenik Mali, Drvenik Veliki, Mastrinka, Plano i Žedno (http://www.trogironline.com/hr/turisticki_info.html). Prema najnovijem popisu stanovništva provedenom u 2021. godini, grad Trogir bilježi populaciju od 12.393 stanovnika. U usporedbi s popisom stanovništva iz 2011. godine, kada je evidentirano 13.192 stanovnika, primjećuje se smanjenje broja stanovnika za 6,06% u 2021. godini (<https://dzs.gov.hr/popisi-stanovnistva/421>).

3.2. Analiza turističke ponude u gradu Trogiru

Prema Petrić (2013) turistička ponuda predstavlja količinu roba i usluga koje se nude turistima na određenom turističkom tržištu, u određenom razdoblju i po određenim cijenama. U najširem smislu,

turistička ponuda obuhvaća sve ekonomske i društvene sudionike u zemlji koji na izravan ili neizravan način doprinose raznolikosti i širenju ukupne ponude. Ovaj doprinos može rezultirati potencijalnim povećanjem turističke potrošnje, bilo da je riječ o domaćim ili stranim turistima koji privremeno borave u određenoj destinaciji. Turistička ponuda može se u najužem smislu podijeliti u tri skupine elemenata: atraktivne elemente, komunikativne ili komunikacijske elemente te receptivne elemente.

Resursna i atrakcijska osnova Grada Trogira

U atraktivne elemente ponude spadaju prirodni ili biotropni elementi, kao i društveni ili antropički elementi, odnosno atrakcije (Petrić, 2013).

Prirodne atrakcije

Prirodne atrakcije Trogira s obzirom na geografske, geološke i reljefne karakteristike obilježava Trogirsko primorje s otočnim arhipelagom i krško područje Zagore. Trogirsko primorje proteže se u dužini od 25 km zračne linije te obuhvaća područje Grada Trogira i novonastalih općina poput Segeta, Marine i Okruga. Geološki gledano, područje grada Trogira odlikuje krškom prirodnom osnovom, istaknutom vrijednom flišnom zonom i šljunkovitim podbiokovskim žalama (<https://tgholding.hr/pdf/planovi/Strateskiplan2017.-2019..pdf>). Prema podacima Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije sve plaže na području Trogira ocijenjene su izvrsnom kakvoćom mora u 2023. godini (<https://nzjz-split.hr/servisi/kakvoca-mora/>). Mirne uvale te mnoštvo netaknutih otoka i otočića u trogirskom arhipelagu privlači brojne nautičare i ljubitelje jedrenja. Zbog svog jedinstvenog položaja i razvijene nautičke infrastrukture, Trogir od 2022. godine nosi titulu "Najbolja hrvatska nautička destinacija" (<https://www.visitrogir.hr/hr/tourist/activities/nautics>). Od brojnih plaža na području grada Trogira posebno se ističe pješčana Plava laguna u uvali Krknjaši na jugoistočnoj obali Velikog Drvenika. Osim toga, atraktivne su i brojne plaže u Okrugu Gornjem, Medenoj, Pantanu i Starom Trogiru (<https://moreikrs.hr/wp-content/uploads/2022/01/Marketing-plan.pdf>).

Smješten u području blage mediteranske klime, Trogir s 2700 sunčanih sati godišnje predstavlja popularnu destinaciju na svjetskoj razini (http://www.trogironline.com/hr/turisticki_info.html). Blaga mediteranska klima obilježena je sunčanim i vrućim ljetima te blagim i vjetrovitim zimama. Prosječna ljetna temperatura mora iznosi 22,6 °C, dok je godišnja prosječna temperatura zraka 17,5 °C. Prevladavajući vjetrovi na području grada Trogira su bura i jugo (<https://tgholding.hr/pdf/planovi/Strateskiplan2017.-2019..pdf>).

Na području grada Trogira trenutno se nalaze 2 lokaliteta koji su zaštićeni Zakonom o zaštiti prirode. Močvara Pantan najvažnija je prirodna vrijednost, 2000. godine zaštićena kao posebni ornitološko-

ihitiološki rezervat. Tipičan je primjer močvare uz istočnu jadransku obalu, gdje se miješaju slatka voda i more, što stvara specifične biocenoze. Temeljni fenomen je boćati močvarni ekosustav, posebno važan za neke riblje vrste te migracije močvarnih ptica (<https://tgholding.hr/pdf/planovi/Strateskiplan2017.-2019..pdf>). Na Pantanu se nalazi zaštićeni spomenik kulture Mlinica, čime ova lokacija postaje rijedak spoj prirode, kulture i povijesti. Posjet Pantanu moguć je tijekom cijele godine, a turistička ponuda uključuje različite aktivnosti poput kajakaštva, foto safarija i vožnje čamcem kroz močvaru. U Mlinicama se također nalazi restoran s otvorenom kuhinjom i manjim smještajnim kapacitetima. Park Garagnin-Fanfogna, prvi privatni agrobotanički vrt u Republici Hrvatskoj, predstavlja iznimno vrijedan i jedinstven spoj bogate kulturne i prirodne baštine na nacionalnoj razini. Ovaj park se ističe primjerima vrhunske klasicističke arhitekture, rijetkim antičkim spomenicima te bogatstvom biljnog svijeta. Kao spomenik parkovne arhitekture, zaštićen je 1962. godine (<https://moreikrs.hr/wp-content/uploads/2022/01/Marketing-plan.pdf>).

Kulturno-povijesne atrakcije

Grad Trogir, s obzirom na svoju dugu povijest, obiluje iznimno bogatom riznicom kulturne baštine, posebno ističući vrijednu materijalnu baštinu. Prema Registru kulturnih dobara iz 2021., na području Grada nalazi se 62 registrirana zaštićena kulturna dobra, pri čemu je Kulturno-povijesna cjelina grada Trogira stavljena pod UNESCO-ovu zaštitu (<https://trogir.hr/wp-content/uploads/2021/12/Provedbeni-program-Grada-Trogira.pdf>).

- **Arheološka nalazišta**

Na teritoriju grada Trogira smješteni su brojni arheološki lokaliteti koji obuhvaćaju razdoblja prapovijesti, antike i starohrvatskih vremena. Bogatstvo arheoloških nalaza ukazuje na neprekinuti kontinuitet života od prapovijesti do danas, otkrivajući tragove života koji datiraju unatrag 2000 godina prije Krista (<https://tgholding.hr/pdf/planovi/Strateskiplan2017.-2019..pdf>). Grci su u III. ili II. stoljeću prije Krista osnovali koloniju Tragurion, koja tijekom I. stoljeća prije Krista prelazi u rimski municipij Tragurium. Arheološki lokaliteti koji svjedoče o neprekinutoj povijesti života na ovom području uključuju: prapovijesnu gomilu na Plošnjaku, Kneževu gomilu, prapovijesne lokalitete na Krbanu i brežuljku Planu, Brnistrovicu, kulu na Krbanu, crkvu svetog Stipana, Dobrić, Travaricu-Ošljak, Balancane, Lokvice i mnoge druge (<https://moreikrs.hr/wp-content/uploads/2022/01/Marketing-plan.pdf>).

- **Urbane cjeline**

Tijekom dugih stoljeća, Trogir je razvio bogatu riznicu povijesnih i kulturnih spomenika. Od 1997. godine, jedinstvena urbana cjelina Trogira uvrštena je na UNESCO-ov popis svjetske materijalne

kulturne baštine. Povijesni grad Trogir karakterizira ortogonalni plan ulica helenističkog doba. Tijekom kasnijih razdoblja povijesti, na tim ulicama su niknule javne i stambene zgrade te utvrde različitih arhitektonskih stilova. Kroz vjekove izmjenjivali su se brojni vladari – Grci, Rimljani, Bizantinci, ugarsko-hrvatski vladari, Mlečani, Napoleon i Habsburgovci. Svaka epoha je ostavila svoj trag, no tijekom vladavine Mletačke republike grad doživljava svoj kulturni procvat. Trogir, s obiljem crkava, samostana, palača, vila, zidina, kula i utvrda, predstavlja iznimno vrijednu povijesno-urbano cjelinu (https://api.visittrogir.hr/wp-content/uploads/2023/05/trogir_brosura_HR_low-res-1-1.pdf).

- **Sakralne građevine**

Katedrala sv. Lovre, koja se naziva i katedralom sv. Ivana Trogirskog, najznačajnija je sakralna građevina na području grada Trogira. Gradnja katedrale trajala je pet stoljeća, a taj dugotrajan proces odražava se na zvoniku koji obuhvaća katove izgrađene u gotičkom stilu, venecijanskoj cvjetnoj gotici i renesansi. Više trogirskih majstora doprinijelo je izgradnji katedrale. Najvažnija umjetnička vrijednost katedrale je portal Majstora Radovana, remek-djelo klesarstva i istodobno najznačajniji umjetnički srednjovjekovni portal na istočnoj obali Jadrana. Najljepši prostor crkve predstavlja kapela bl. Ivana sagrađena u 15. stoljeću po nacrtu majstora Nikole Firentinca. U neposrednoj blizini nalazi se i Muzej sakralne umjetnosti u kojem su izložena remek djela slikarstva trogirске katedrale i trogirskih i čiovskih crkava od XIII. do XVI. stoljeća (https://api.visittrogir.hr/wp-content/uploads/2023/05/trogir_brosura_HR_low-res-1-1.pdf).

U samostanu Sv. Nikole, domu sestara benediktinki, smještena je zbirka umjetnina pod nazivom Kairos. Zbirku krasi nadaleko poznati reljef grčkog boga sreće Kairosa iz 3. stoljeća prije Krista, koji je prikazan kao mladić s krilima na leđima i stopalima (<https://moreikrs.hr/wp-content/uploads/2022/01/Marketing-plan.pdf>). Na području Trogira se nalazi niz drugih značajnih sakralnih građevina, među kojima su: crkva Gospe od Mora, crkva svetog Ivana Krstitelja, crkva svete Barbare, samostan Svetog Križa, crkva svetog Petra, crkva svetog Sebastijana s tornjem gradskog sata, zvonik crkve Gospe od Karmela, crkva svetog Dominika, zvonik samostana svetog Mihovila, katedrala svetog Lovrijenca i crkva Svih Svetih (<https://moreikrs.hr/wp-content/uploads/2022/01/Marketing-plan.pdf>).

- **Kašteli, palače i ljetnikovci**

Tvrđava Kamerlengo, smještena u staroj jezgri grada Trogira pod UNESCO-ovom zaštitom, dobila je svoj današnji izgled tijekom mletačke vlasti. Građena je od 1420. do 1437. godine, nazvana po tadašnjem gradskom namjesniku Kamerlengu. Na sjeverozapadnom dijelu grada nalazi se okrugla kula svetog Marka, izgrađena tijekom XV. stoljeća. Kružna klasicistička kolonada, podignuta početkom XIX. stoljeća u čast francuskog maršala Marmonta, predstavlja rijedak spomenik francuske vlasti u

Dalmaciji. Značajnu kulturnu baštinu čine i dijelom očuvani gradski bedemi, gradska vrata i zidine, među kojima je kulturni spomenik uz obalu koji datira iz XIV. stoljeća (<https://moreikrs.hr/wp-content/uploads/2022/01/Marketing-plan.pdf>).

Gradska loža sagrađena je krajem 13. stoljeća u obliku trijema čiji krov nosi šest visokih stupova, a u prošlosti je služila kao sudnica. Danas se u Gradskoj loži može uživati u klapskoj pjesmi razgledavajući pritom renesansni reljef Nikole Firentinca s prikazom Pravde te gradskih zaštitnika te reljefa bana i biskupa Petra Berislavića, djela Ivana Meštrovića iz 1938. godine (https://api.visittrogir.hr/wp-content/uploads/2023/05/trogir_brosura_HR_low-res-1-1.pdf).

Velika i Mala palača Ćipiko smještene su nasuprot katedrale i čine sklop više zgrada spojenih u cjelinu. Veći dio tog kompleksa izgrađen je u XIII. stoljeću, a tijekom XV. stoljeća, u doba humanista, ratnika i pisca Koriolana Ćipika, obnovljen je uz angažman najistaknutijih lokalnih umjetnika toga doba. Kneževa palača, koja datira također iz XIII. stoljeća, obiluje povijesnim grbovima mletačkih knezova i plemića. Danas se u Kneževoj palači nalazi Gradska vijećnica. Postoje i mnoge druge značajne palače na području grada, kao što su: gotička kuća, kuća bana Berislavića, kuća Burgoforte, kuća Cega, kuća Ivana Lucića, kuća Moretti, kuća Sasso, kuća Stafileo, palača Ćipiko, palača Andreis, pučka kuća, sklop kuća Cambi, villa Fanfogna, palača Garganin-Fanfogna (danas Muzej grada Trogira). Muzej grada Trogira utemeljen je 1963. Palača Garagnin-Fanfogna u kojoj se nalazi muzej sastoji se od dva bloka romaničkih i gotičkih kuća koji su prema projektu Ignacija Macanovića u drugoj polovici XVIII. stoljeća nadograđeni i objedinjeni u jedinstveni sklop (<https://moreikrs.hr/wp-content/uploads/2022/01/Marketing-plan.pdf>). Na Grafičkom prikazu 2. nalazi se mapa stare gradske jezgre grada Trogira prikazom kulturnih znamenitosti.

Klapsko pjevanje i mediteranska kuhinja predstavljaju važan dio nematerijalne kulturne baštine, upisane na UNESCO-vu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.

Grafički prikaz 2.

Mapa stare gradske jezgre grada Trogira s kulturnim znamenitostima

Izvor: Turistička zajednica grada Trogira (2023), <https://www.visittrogir.hr/hr/local/documents-and-info/promo-materials> [pristupljeno 09. listopada 2023.]

Manifestacije

Grad Trogir je poznat po raznovrsnim manifestacijama koje privlače posjetitelje i obogaćuju turističku ponudu. Neki od značajnih događanja u Trogiru tijekom 2023. godine uključivali su: Trogirski karneval, Tradicionalni Uskršnji koncert Narodne glazbe Trogir, Dan o' Kvadrilje, Centar Cvita Trogir 2023, Trogir Outdoor Festival, Pro 3x3 Tour Trogir, Trogirski ljetni karneval, Kino Mediteran, KulaKula Festival, Babarol street food festival, Trogirsko kulturno ljeto, Festival Opera Selecta, Moondance Festival te Stivanja.

Dan o' Kvadrilje - manifestacija koja je nastala povodom Svjetskog dana plesa, 29. travnja. Tijekom ove manifestacije, KUD Kvadrilja svake godine točno u podne na Pjaci izvodi svoj tradicionalni ples. Građani i posjetitelji imaju priliku doživjeti nastup društva od 16 parova koji, uz pratnju Mandolinskog orkestra, njeguju jedinstvenu trogirsku plesnu baštinu. Ova kulturna manifestacija ima za cilj očuvati trogirski kulturni identitet te tijekom nekoliko dana pruža obilje sadržaja kroz seminare, edukacije i radionice (<https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/events/dan-o-kvadrilje>).

Trogir Outdoor Festival - stari grad Trogir i otok Čiovo već nekoliko godina zaredom ugošćavaju najprepoznatljiviju outdoor sportsku manifestaciju u srednjoj Dalmaciji, koja se tradicionalno održava tijekom svibnja. Svake godine, Trogir Outdoor Festival privlači stotine natjecatelja koji imaju priliku pokazati svoje sportsko umijeće kroz jedrenje, trčanje i triatlon te postati dio liste trogirskih sportskih majstora (<https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/activities/trogir-bike>).

Babarol street food festival - doživio je svoje premijerno izdanje u Trogiru kao spoj jedinstvene gastronomske ponude i odličnih glazbeno-zabavnih sadržaja, a kasnije se raširio i na ostale gradove poput Dubrovnika i Rovinja. Okuplja raznovrsne prodavače hrane koji nude različite kulinarske specijalitete, od lokalnih do internacionalnih jela. Posjetitelji imaju priliku istraživati različite kulinarske ponude, prisustvovati koncertima, radionicama za velike i malene, predstavljanju ponajboljih hrvatskih barmena i prvenstvu o' rafijoli (<https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/events/jer-spiza-je-slada-kad-stavis-svoj-babarol>).

Trogirsko kulturno ljeto - predstavlja niz kulturnih događanja i manifestacija tijekom ljetnih mjeseci u gradu Trogiru. Ova kulturna manifestacija obuhvaća raznovrsne događaje poput koncerata, kazališnih predstava, umjetničkih izložbi, folklornih priredbi, radionica i drugih kulturnih aktivnosti u autentičnom ambijentu stare gradske jezgre. Cilj je obogatiti kulturnu ponudu grada tijekom turističke sezone te pružiti posjetiteljima i lokalnom stanovništvu priliku da uživaju u raznolikim umjetničkim izričajima i tradicionalnoj baštini. Tijekom ljeta 2023. godine manifestacija je sačinjava preko 60 događanja u periodu od početka srpnja do početka rujna održanih na različitim lokacijama u gradu. (<https://moreikrs.hr/wp-content/uploads/2022/01/Marketing-plan.pdf>).

Festival Opera Selecta – jedan od najpoznatijih festivala klasične i operne glazbe u Europi koji je imao 15. izdanja s ciljem približavanja klasične glazbe široj publici. Svakoga srpnja u sklopu festivala održavaju se koncerti operne i srodne glazbe na najvišoj mogućoj razini, najčešće u kuli Kamerlengo. Kako bi privukli interes šire publike i medija na Trgu Ivana Pavla II napravili su spoj mode i klasične glazbe te su tako izvedene modne revije priznatih dizajnera u Hrvatskoj uz pratnju klasične glazbe (<https://glazba.hr/citaj/izvjestaj/14-opera-selecta/>).

Moondance Festival – zabavna je manifestacija stvorena za ljubitelje elektronske glazbe. U proteklih 10 izdanja stekao je status kultnog techno festivala. Održava se tijekom ljeta, a kulisa je srednjovjekovna kula Kamerlengo. Dobitnik je triju Ambasadora za najbolji domaći festival (<https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/events/moondance-festival>).

Bokun festivala - pod sloganom „Kultura narodu!“ promiče klasike iz svijeta filma i umjetnosti u Parku Malarija, Trogir.

Stivanja – manifestacija je kojom se svake godine 14. studenog tradicionalno obilježava Blagdan Sv. Ivana Trogirskog, zaštitnika grada. Organizira se prigodan glazbeni, kulturni, dječji, društveni i crkveni program (<https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/events/stivanja>).

Trogirska Adventura - od 2017. godine kontinuirano se održava na različitim lokacijama u starom gradu Trogiru. U proteklim godinama ova manifestacija je stekla status jednog od vodećih adventskih događaja u srednjoj Dalmaciji, istovremeno postavši jednim od najbolje organiziranih u kategoriji malih gradova. Privlači veliki broj posjetitelja tijekom zimskog perioda. Program manifestacije obuhvaća niz koncerata, zanimljivih interaktivnih programa za djecu te vrhunske gastro doživljaje (<https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/events/zimska-adventura>).

Komunikativni elementi turističke ponude

Komunikativne ili komunikacijske elemente čine kompletna prometna infrastruktura, uključujući razne vrste prijevoznih sredstava, koje su prisutne u određenoj destinaciji (Petrić, 2013).

Trogir ima povoljan geografski položaj u prometnom smislu. Povezan je s glavnim gradovima Europe putem dobro organizirane zrakoplovne mreže. Zračna luka Split udaljena je samo 3 km od Trogira, a do proširenja i otvaranja novog terminala došlo je u srpnju 2019. godine. Prometna mreža u segmentu cestovne infrastrukture na području Grada Trogira relativno je razvijena. Prometna infrastruktura obuhvaća niz cesta državnog, županijskog i lokalnog značaja koje čine osnovnu prometnu mrežu na kopnu i otoku Čiovu. Zahvaljujući blizini autoceste, grad Trogir je kvalitetno povezan s unutrašnjosti zemlje. S kontinenta do Trogira može se doći putem sljedećih prometnica: Autocesta - Hrvatska Autocesta - Dalmatina A1 (Zagreb - Karlovac - Bosiljevo - Gospić - Zadar - Šibenik - Prgomet – Trogir), Državna cesta D8 - Jadranska magistrala (Rijeka - Senj - Karlobag - Zadar - Šibenik - Primošten – Trogir) te Državna cesta D1 (Karlovac - Plitvice - Korenica - Gračac - Knin - Drniš – Trogir) (<https://tgholding.hr/pdf/planovi/Strateskiplan2017.-2019..pdf>). Na Grafičkom prikazu 3. prikazana je cestovna mreža na području grada Trogira u 2021. godini.

Grafički prikaz 3.

Cestovna mreža na području grada Trogira

Izvor: Provedbeni program grada Trogira (2021), <https://trogir.hr/wp-content/uploads/2021/12/Provedbeni-program-Grada-Trogira.pdf> [pristupljeno 09. listopada 2023.]

Dugi niz godina cestovni promet unutar grada Trogira nije bio na zadovoljavajućoj razini. Naime, Trogir je bio samo s „Čiovskim mostom“ povezan s otokom Čiovom. Zbog toga se stvarao gust prometni čep te posljedično kilometarske kolone u ljetnim mjesecima. Ljetne gužve i kolone na mostu nastajale su zbog nedostatnog infrastrukturnog kapaciteta i ograničenog smještaja u gradskoj jezgri. Stari grad Trogira, pod zaštitom UNESCO-a, bio je izložen prijetnjama zbog povećanog automobilskog i teretnog prometa. Nakon dugogodišnjih pregovora izgradnja mosta Kopno – otok Čiovo započela je 2015. godine. Radovi su završeni u srpnju 2018. godine. Novi most dug je 547 metara. Puštanje u promet novog mosta donijelo je prometno rasterećenje i smanjenje prometnih gužvi te otvaranje novih investicijskih mogućnosti na Čiovu i Trogiru. Uz most izgrađene su pristupne i spojne ceste u duljini 3,5 kilometara te rekonstruirane postojeće ceste u duljini od 10 kilometara (<https://mmpi.gov.hr/arhiva/infrastruktura-166/vijesti/most-kopno-otok-ciovo-svecano-pusten-u->

[promet-19535/19535](#)). Na Grafičkom prikazu 4. prikazani su završni radovi na izgradnji mosta Kopno - otok Čiovo.

Grafički prikaz 4.

Završni radovi na izgradnji mosta Kopno - otok Čiovo u Trogiru

Izvor: STRABAG (2018), [https://www.strabag.hr/databases/internet_public/content.nsf/web/HR-STRABAG.HRN-kopno.html#!prettyPhoto\[pp_gal\]/1/](https://www.strabag.hr/databases/internet_public/content.nsf/web/HR-STRABAG.HRN-kopno.html#!prettyPhoto[pp_gal]/1/) [pristupljeno 09. listopada 2023.]

Organizacija prometa u mirovanju odvija se putem pet zatvorenih i tri otvorena parkirališta koja su pod nadležnosti Trogir Holdinga. Međutim, trenutna infrastruktura u segmentu parkirnih mjesta nije u potpunosti zadovoljavajuća za gradske potrebe, posebno tijekom turističke sezone (<https://trogir.hr/wp-content/uploads/2021/12/Provedbeni-program-Grada-Trogira.pdf>).

Trogir je povezan javnim gradskim prijevozom putem linije 37 sa Splitom, predstavljajući istovremeno posljednju, zapadnu postaju splitske prigradske mreže. Na području Grada Trogira djeluje osam lokalnih linija koje povezuju Trogir s ostalim naseljima unutar grada te susjednim općinama. Tvrtka Promet d.o.o. odgovorna je za prijevoz na području Grada Trogira. Uz lokalni prijevoz, autobusni kolodvor u Trogiru također je povezan s međugradskim linijama (Zagreb, Dubrovnik) i međunarodnim

(Austrija, Njemačka) (<https://trogir.hr/wp-content/uploads/2021/12/Provedbeni-program-Grada-Trogira.pdf>).

Pomorski promet obuhvaća lokalne linije javnog broskog prometa uz podršku dodatnih turističkih linija tijekom sezone. Trogir je tijekom cijele godine povezan s tri trajektne linije dnevno s otocima Drvenik Mali i Drvenik Veliki. A tijekom sezonskih mjeseci sa Splitom i okolnim općinama (<https://tgholding.hr/pdf/planovi/Strateskiplan2017.-2019..pdf>). Glavno prometno pristanište obuhvaća uređenu obalu na južnom rubu stare jezgre Trogira, novouređenu luku Trogir Soline, te uređene površine za pristajanje brodova na području Drvenika Velikog i Malog Drvenika. U Trogirskom zaljevu nalaze se različita sidrišta i lučice, kako na kopnu tako i na susjednim otocima. Iako je izgradnjom luke Trogir Soline pomorski promet značajno unaprijeđen, postoji potreba za daljnjim razvojem infrastrukture, posebno u smislu povećanja broja vezova, kako bi se zadovoljile potrebe lokalnog stanovništva (<https://trogir.hr/wp-content/uploads/2021/12/Provedbeni-program-Grada-Trogira.pdf>).

U pogledu nautičkog turizma, na području Grad Trogir nalazi se ACI Marina Trogir na sjevernoj strani otoka Čiovo. ACI Marina Trogir raspolaže sa 180 vezova u moru i 60 mjesta za smještaj plovila na kopnu, pri čemu svi vezovi imaju pristup vodi i struji. SCT Marina nudi 260 vezova u moru. Trenutno se gradi Marina Zirona na otoku Drvenik Veli, s predviđenih 140 vezova za brodove do 25 metara dužine (<https://trogir.hr/wp-content/uploads/2021/12/Provedbeni-program-Grada-Trogira.pdf>).

Spoj kulturno-povijesnih znamenitosti grada Trogira i prirodnih ljepota otoka Čiova čini područje Trogira savršenom destinacijom za cikloturizam. Biciklističku infrastrukturu Grada čine cikloturističke rute smještene većinom na otoku Čiovu. U ponudi su MTB biciklističke staze: Trogir s visoka, Istočni raj te Doživite Čiovo. Također u ponudi se nalaze Family/trekking te cestovne biciklističke staze. Na raspolaganju se nalaze rute različitog raspona težine (<https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/activities/trogir-bike>).

Receptivni elementi turističke ponude

Receptivni elementi ponude u najužem smislu obuhvaćaju restauraterstvo i hotelijerstvo, odnosno objekte namijenjene prehrani i smještaju turista (Petrić, 2013).

U Splitsko-dalmatinskoj županiji u 2022. godini bilo je 254.016 tisuća postelja, dok je prema podacima vidljivim u Tablici 1 na području Grada Trogira u 2022. godini zabilježeno ukupno 9.758 tisuća turističkih postelja. Od ukupnog broja postelja u gradu Trogiru 8.503 stalnih je postelja, dok je pomoćnih bilo 1.255. U 2021. godini zabilježeno je ukupno 9.128 tisuća postelja. U 2022. godini

zabilježeno je povećanje od 6,9 % u odnosu na 2021. godinu u broju postelja na području grada Trogira (<https://podaci.dzs.hr/media/y1llwoan/si-1722-turizam-u-2022.pdf>).

Tablica 1.

Broj postelja u gradu Trogiru u 2021. i 2022. godini

Godina	Ukupan broj postelja	Stalne postelje	Pomoćne postelje
2021.	9128	8081	1047
2022.	9758	8503	1255

Izvor: Izradila autorica prema podacima DZS, <https://dzs.gov.hr/> [pristupljeno 23.listopada 2023.]

Prema podacima koje pruža Turistička zajednica grada Trogira vidljivih u Tablici 2 u 2022. godini zabilježeno je 14 smještajnih objekata iz kategorije „Hoteli“. Jedan hotel s kategorizacijom dvije zvjezdice, 4 hotela s tri zvjezdice, 8 hotela s četiri zvjezdice te 1 nekategorizirani hotel.

Tablica 2.

Broj hotela po kategorijama u gradu Trogiru u 2022. godini

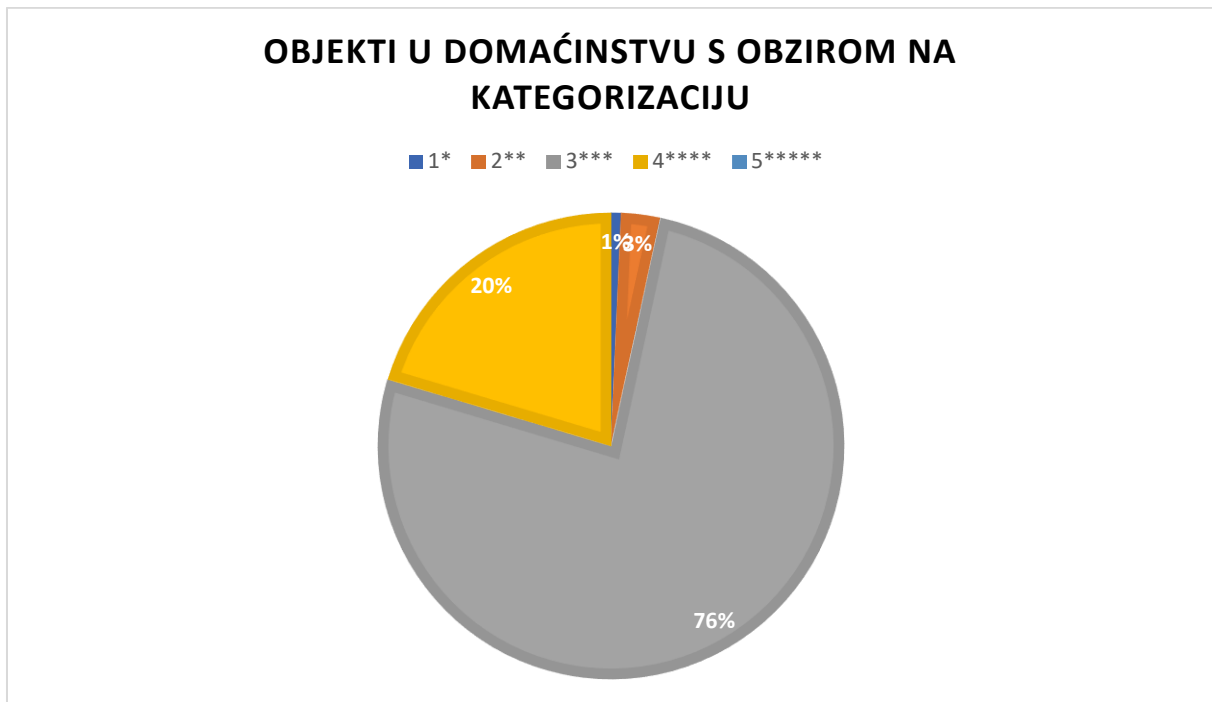
Broj zvjezdica	2**	3***	4****	Nekategorizirani	Ukupno
Broj hotela	1	4	8	1	14

Izvor: Izradila autorica prema podacima TZ Trogir

Vrsta smještaja koja zauzima najveći udio su „Objekti u domaćinstvu“. Prema podacima vidljivim na Grafičkom prikazu 5 u 2022. godini na području grada Trogira bilo je 10 objekata u domaćinstvu s kategorizacijom jedne zvjezdice, 39 objekata u domaćinstvu s dvije zvjezdice, 1099 objekata u domaćinstvu s tri zvjezdice, 294 objekata s četiri zvjezdice te 22 objekata u domaćinstvu s kategoriziranih pet zvjezdica (Turistička zajednica grada Trogira, godina?).

Grafički prikaz 5.

Podjela objekata u domaćinstvu s obzirom na kategorizaciju na području grada Trogira u 2022. godini

Izvor: Izradila autorica prema podacima TZ Trogir

Također prema podacima Turističke zajednice grada Trogira 76 objekata nalazi se u skupini „Ostali ugostiteljski objekti za smještaj (Druge vrste - skupina kampovi)“ te 4 objekta u skupini „Objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu)“. Ukupno na području grada Trogira u 2022. godini zabilježeno je 1 558 smještajnih objekata. Prema podacima vidljivim na Grafičkom prikazu 6 čak 94 % smještajnih objekata u gradu Trogiru odnosi se na objekte u domaćinstvu. Ostali ugostiteljski objekti za smještaj (Druge vrste - skupina kampovi) čine udio od 4,88 % smještajnih objekata u 2022. godini. Udio hotela u ukupnom broju smještajnih objekata u 2022. godini činio je tek 0,9 % objekata, a objekti na OPG-u (seljačkom domaćinstvu) svega 0,26 % na području grada Trogira.

Grafički prikaz 6.

Struktura smještaja na području grada Trogira u 2022. godini

Izvor: Izradila autorica prema podacima TZ Trogir

Zbog značajne disproporcije u strukturi smještaja, ističe se izazov nedostatka kapaciteta u kategorijama hotela i kampova. Hoteli predstavljaju ključni čimbenik koji može produžiti turističku sezonu, dok su kampovi privlačni za turiste koji preferiraju različite oblike turizma orijentiranog na prirodu. Stoga je preporučljivo poticati raznolikost smještajne ponude i unaprjeđenje njezine kvalitete.

Gastronomska ponuda Trogira može se pohvaliti s oko 40 restorana, konoba, bistroa te pizzerija (<https://www.gastronaut.hr/restorani/splitsko-dalmatinska-zupanija/trogir-21220/>). Među njima se izdvajaju Il Ponte i konoba TRS koji nose oznaku MICHELIN preporuku (2023) (<https://croatia.hr/hr-hrana-i-pice/hrvatske-michelinove-zvezdice>).

3.3. Analiza turističke potražnje u gradu Trogiru

U Splitsko-dalmatinskoj županiji, prema podacima Državnog zavoda za statistiku za 2022. godinu, zabilježen je ukupno 3.202.719 dolazaka, od čega su 2.878.817 bili strani turisti, dok je 323.902 dolazaka bilježeno domaćih turista. Strani turisti dominiraju u ukupnom broju dolazaka, čineći preko 89 % turista u Splitsko-dalmatinskoj županiji u 2022. godini. Na području Županije ostvareno je ukupno 17.085.151 noćenja, od čega 15.840.020 noćenja stranih turista i 1.245.131 noćenje domaćih turista. Splitsko-dalmatinska županija čini 19 % ukupnih noćenja na razini Hrvatske u 2022. godini, smještajući se iza Istarske županije koja s 31 % bilježi najbolje rezultate.

Što se tiče grada Trogira, prema istim podacima, zabilježeno je u 2022. godini 128.040 dolazaka turista, dok je broj noćenja iznosio 570.730. Domaćih turista bilo je 8.898, a stranih 119.142, pri čemu strani turisti dominiraju u dolascima (93,05 %) i noćenjima (94,6 %), dok ukupni broj noćenja domaćih iznosi 30.812, a stranih 539.918. Ranije navedeni podaci vidljivi su u Tablici 3.

Tablica 3.

Broj dolazaka i noćenja domaćih i stranih turista na području grada Trogira u 2022. godini

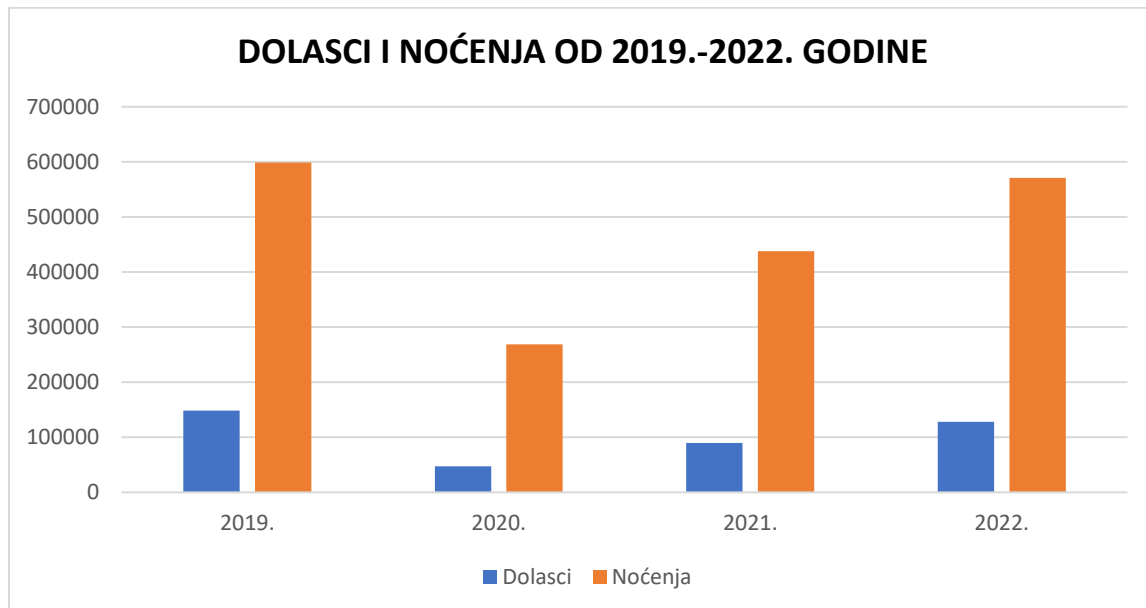
Trogir	2022.	
	Dolasci	Noćenja
Domaći turisti	8 898	30 812
Strani turisti	119 142	539 918
Ukupan broj	128 040	570 730

Izvor: Izradila autorica prema podacima DZS, <https://dzs.gov.hr/>, [pristupljeno 23.listopada 2023.]

Broj dolazaka i noćenja turista u posljednje četiri godine na području grada Trogira vidljiv je iz Grafičkog prikaza 7. Broj dolazaka u 2020. godini iznosio je 47.310, a broj noćenja 268.717. Približno sličan broj dolazaka i noćenja zabilježeno je i u 2021. godini (89.701 dolazaka i 437.940 noćenja) na području grada Trogira. Značajan pada broja dolazaka i noćenja u 2020. i 2021. godini može se povezati s posljedicama restrikcija vezanih uz pandemiju COVID-19 i slabiju mobilnost turista. U 2019. godini zabilježeno je 148.352 dolazaka na području grada Trogira i 598.579 noćenja. Broj dolazaka i noćenja u 2022. godini nije nadmašio rekordne podatke iz 2019. godine (<https://www.dalmatia.hr/hr/statistike>).

Grafički prikaz 7.

Dolasci i noćenja na području grada Trogira od 2019. – 2022. godine

Izvor: Izradila autorica prema podacima DZS, <https://www.dalmatia.hr/hr/statistike>, [pristupljeno 25.listopada 2023.]

Tablica 4 prikazuje broj turista prema zemlji podrijetla u 2021. i 2022. godini za područje grada Trogira. Najveći broj turista i noćenja u 2021. i 2022. godini ostvarili su turisti iz Poljska. Prema broju turista slijede Nijemci, Francuzi te državljani Ujedinjenog Kraljevstva u 2021. i 2022. godini. Državljana Poljske u 2022. godini bilo je 17.370 te su ostvarili 112.118 noćenja. Slijede Nijemci (16.953 turista i 92.227 noćenja), Francuska s 10.499 turista i 25.743 noćenja te Ujedinjeno Kraljevstvo (8.837 turista i 34.392 noćenja) u 2022. godini.

Tablica 4.

Broj turista i noćenja u gradu Trogiru po zemljama iz kojih turisti dolaze u 2021. i 2022. godini

Trogir	2022.		2021.	
	Turisti	Noćenja	Turisti	Noćenja
Hrvatska	8898	30812	8844	34017
Strane zemlje	119142	539918	81633	407506
Poljska	17370	112118	15671	107249
Njemačka	16953	92227	13261	79985
Francuska	10499	25743	6363	15717

Ujedinjena Kraljevina	8837	34392	3050	10645
--------------------------	------	-------	------	-------

Izvor: Izradila autorica prema podacima DZS, <https://dzs.gov.hr/>, [pristupljeno 25.listopada 2023.]

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

4.1. Metode istraživanja

Kako bi se provelo istraživanja i testirale hipoteze kreiran je anketni upitnik na temu utjecaja turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva grada Trogira. Anketni upitnik izrađen je u online obliku pomoću Google Forms-a. Anketni upitnik dijeljen je najčešće putem društvene mreže Facebook objavama u grupama koje okupljaju veći broj lokalnog stanovništva. Ciljani ispitanici bili su stanovnici grada Trogira. Anketa je provedena u razdoblju od lipnja. 2023. do studenog 2023. godine. Anketni upitnik sastavljen je u dva dijela.

Prvi dio ankete odnosi se na socio-demografska obilježja ispitanika kako bi se stvorio njihov profil. Socio-demografski dio obuhvaća varijable spol, starosna dob, stupanj završenog obrazovanja, prosječni mjesečni prihod te dio grada Trogira u kojem ispitanici stanuju. Također obuhvaćena su i pitanja povezana uz ostvarivanje prihoda radom u turizmu. Drugi dio anketnog upitnika sastoji se od skale ispitivanja učinaka turizma na svakodnevni život stanovnika grada Trogira, tvrdnji vezanih uz utjecaj izgradnje mosta kopno – otok Čiovo na kvalitetu života lokalnog stanovništva te ispitivanja osobnih stavova i razine uključenosti lokalne zajednice u razvoj turizma u gradu Trogiru. Također ispitanici za svaku varijablu pomoću Likertove ljestvice od 1 do 5 izražavaju svoj stupanj slaganja ili ne slaganja s ponuđenim tvrdnjama.

Skala tvrdnji povezanih uz učinke turizma (ekonomske, socio-demografske te okolišne učinke) preuzete su iz prethodno proučene domaće i strane literature povezane s utjecajem turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva. Na skali učinaka turizma pokušale su se obuhvatiti sve veće kategorije do sada spominjanih pozitivnih i negativnih učinaka turizma. Učinci turizma mjereni su pomoću 24 tvrdnje. Dio anketnog upitnika povezan uz utjecaj izgradnje mosta kopno – otok Čiovo na kvalitetu života lokalnog stanovništva razvijen je posebno za potrebe ovog istraživanja te je sačinjen od 9 tvrdnji vezanih uz utjecaj turizma i razvoj infrastrukture. Posljednji dio anketnog upitnika odnosi se na osobne stavove i razinu uključenosti lokalne zajednice u razvoj turizma u gradu Trogiru podijeljen u 4 tvrdnje.

Obrada i analiza podataka prikupljenih anketnim upitnikom u nastavku bit će obrađena korištenjem statističkog programa SPSS (Statistical Package for Social Sciences). Bit će korištena deskriptivna statistika, Mann-Whitney U-test, Kruskal-Wallis H test, Wilcoxon test te Spearmanov koeficijent korelacije ranga.

4.2. Analiza i interpretacija prikupljenih podataka

U nastavku rada prvo je korištena deskriptivna statistika kako bi se prikazale socio-demografske karakteristike uzorka.

Tijekom istraživanja anketirano je 285 ispitanika. Od ukupnog broja ispitanika 191 ispitanik bilo je ženskog spola, a 94 muškog spola. Odnosno izraženo u postotku 67 % ispitanika bilo je ženskog spola, a 33 % muškog spola (Tablica 5).

Tablica 5.

Ispitanici prema spolu

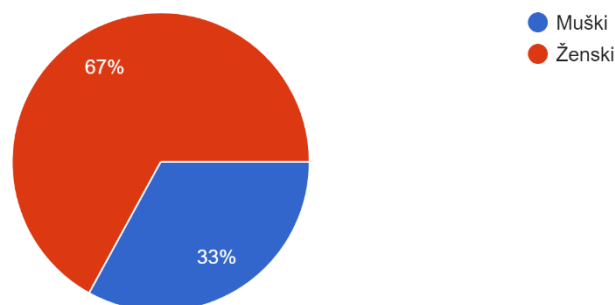
		Spol			
		Broj ispitanika	Postotak	Valjani postotak	Kumulativni postotak
Valjan	Muški	94	33,0	33,0	33,0
	Ženski	191	67,0	67,0	100,0
	Total	285	100,0	100,0	

Izvor: Izradila autorica

Struktura ispitanika prema spolu izraženu u postotku vidljiv je na Grafičkom prikazu 8.

Grafički prikaz 8.

Struktura ispitanika prema spolu izražena u postotku

Izvor: Izradila autorica

Najveći broj ispitanika, njih 129, imalo je 25 godina starosti ili manje (45,3 %). Zatim slijedi 51 ispitanik s navršenih 26 do 35 godina starosti (17,9 %). Približan broj ispitanika je bio s navršenih 36

do 45 godina starosti, njih 49 (17,2 %). Slijede ispitanici u dobnoj skupini od 46 do 55 navršenih godina starosti, odnosno 36 ispitanika što čini 12,6 % od ukupnog broja ispitanika. Najmanji broj ispitanika, njih 7, nalazi se u skupini navršenih 55 godina starosti ili više te čine 7 % ukupnog broja ispitanika (Tablica 6).

Tablica 6.

Ispitanici prema starosnoj dobi

Starosna dob					
		Broj ispitanika	Postotak	Valid Percent	Cumulative Percent
Valjan	25 godina starosti ili manje	129	45,3	45,3	45,3
	26 – 35	51	17,9	17,9	63,2
	36 – 45	49	17,2	17,2	80,4
	46 – 55	36	12,6	12,6	93,0
	55 godina starosti ili više	20	7,0	7,0	100,0
	Total	285	100,0	100,0	

Izvor: Izradila autorica

Od ukupno 285 ispitanika, najveći broj ispitanika ima završenu Preddiplomsku / Diplomsku razinu obrazovanja, njih 131 što čini 46 %. Slijede ispitanici sa završenom Srednjom školom, 101 ispitanik, odnosno 35,4 % od ukupnog broja ispitanika. Prema istraživanju 35 ispitanika ima završenu Osnovnu školu (12,3 %), a 18 ispitanika Poslijediplomsku razinu (6,3 %) što je prikazano u Tablici 7.

Tablica 7.

Ispitanici prema stupnju završenog obrazovanja

Stupanj završenog obrazovanja					
		Broj ispitanika	Postotak	Valjani postotak	Kumulativni postotak
Valjan	Osnovna škola	35	12,3	12,3	12,3
	Srednja škola	101	35,4	35,4	47,7

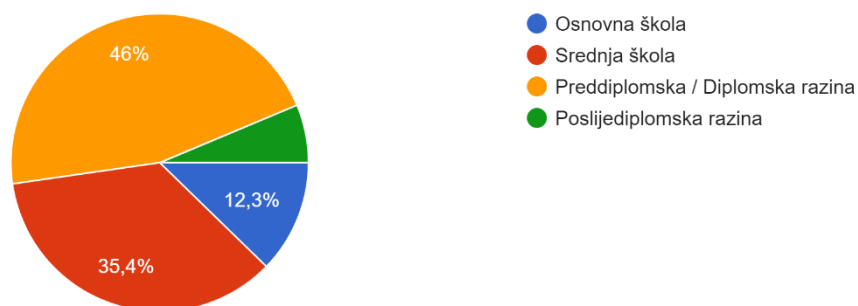
	Preddiplomska / Diplomaska razina	131	46,0	46,0	93,7
	Poslijediplomska razina	18	6,3	6,3	100,0
	Total	285	100,0	100,0	

Izvor: Izradila autorica

Podjela ispitanika prema stupnju završenog obrazovanja o kojima je ranije bilo riječi u tekstu i tablici vidljiva je na Grafičkom prikazu 9.

Grafički prikaz 9.

Struktura ispitanika prema stupnju završenog obrazovanja

Izvor: Izradila autorica

Analizirajući rezultate istraživanja utvrđeno je da najveći broj ispitanih (75) ima prosječne mjesečne prihode od 701 – 1000 eura, što čini 26,3 % ispitanih. Zatim 62 ispitanika imaju prosječni mjesečni prihod manji od 400 eura, odnosno 21,8 % ispitanika. Slijede ispitanici s mjesečnim prihodom od 1001 – 1300 eura, njih 20 %. Više od 1300 eura mjesečnih prihoda ima 46 ispitanika od ukupno 285 ispitanih, njih 16,1 %. Najmanji udio pripada skupini koja ima mjesečni prihod od 401 – 700 eura, od 15,8 % (Tablica 8).

Tablica 8.

Ispitanici prema prosječnom mjesečnom prihodu

Prosječni mjesečni prihod					
		Broj ispitanika	Postotak	Valjani postotak	Kumulativni postotak
Valjan	manje od 400 eura	62	21,8	21,8	83,9
	401 - 700 eura	45	15,8	15,8	35,8

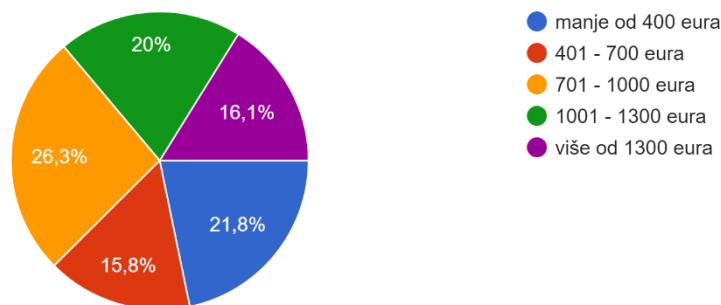
	701 - 1000 eura	75	26,3	26,3	62,1
	1001 - 1300 eura	57	20,0	20,0	20,0
	više od 1300 eura	46	16,1	16,1	100,0
	Total	285	100,0	100,0	

Izvor: Izradila autorica

Struktura ispitanika prema prosječnom mjesečnom prihodu o kojima je ranije bilo riječi u tekstu i tablici vidljiva je na Grafičkom prikazu 10.

Grafički prikaz 10.

Struktura ispitanika prema prosječnom mjesečnom prihodu

Izvor: Izradila autorica

Na anketno pitanje „Ostvarujete li prihod radom u turizmu“ najveći broj ispitanika odgovorio je „Da, djelomice“, njih 135 odnosno 47,4 %. Od ukupno 285 ispitanika, 55 ispitanika ostvaruje prihod u cijelosti radom u turizmu, što čini 19,3 %. Najmanji broj ispitanih se izjasnio da ne ostvaruje prihode radom u turizmu, njih 95, odnosno 33,3 % od ukupnog broja ispitanih. S obzirom na ranije navedene podatke može se zaključiti kako je 66,7 % ispitanika uključeno u cijelosti ili djelomice u rad u turizmu (Tablica 9).

Tablica 9.

Podjela ispitanika prema ostvarivanju prihoda radom u turizmu

Ostvarujete li prihod radom u turizmu					
		Broj ispitanika	Postotak	Valjani postotak	Kumulativni postotak
Valja	Da, u cijelosti	55	19,3	19,3	19,3

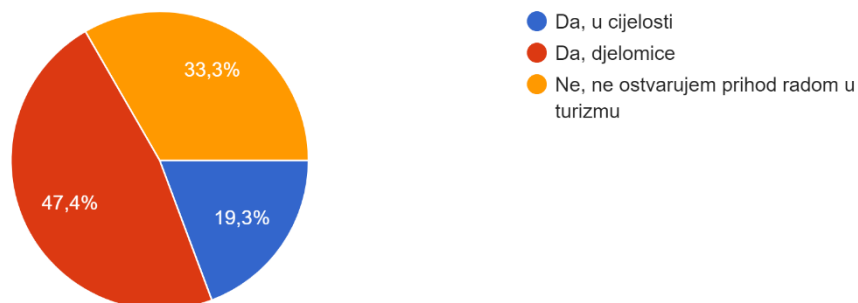
n	Da, djelomice	135	47,4	47,4	66,7
	Ne, ne ostvarujem prihod radom u turizmu	95	33,3	33,3	100,0
	Total	285	100,0	100,0	

Izvor: Izradila autorica

Podjela ispitanika s obzirom na to ostvaruju li prihod radom u turizmu o kojima je ranije bilo riječi u tekstu i tablici vidljiva je na Grafičkom prikazu 11.

Grafički prikaz 11.

Struktura ispitanika s obzirom na to ostvaruju li prihode radom u turizmu

Izvor: Izradila autorica

Analizirajući podatke vezane uz dio grada Trogira u kojem ispitanici stanuju može se zaključiti kako najveći broj ispitanika stanuje u bližoj okolini grada Trogira, njih 178 tj. 62,5 %. Zatim 82 ispitanika stanuju u široj okolini grada Trogira, odnosno 28,8 % od ukupnog broja ispitanika. Najmanji udio ispitanika živi unutar stare gradske jezgre, njih 25, odnosno 8,8 % (Tablica 10).

Tablica 10.

Podjela ispitanika prema dijelu grada Trogira u kojem stanuju

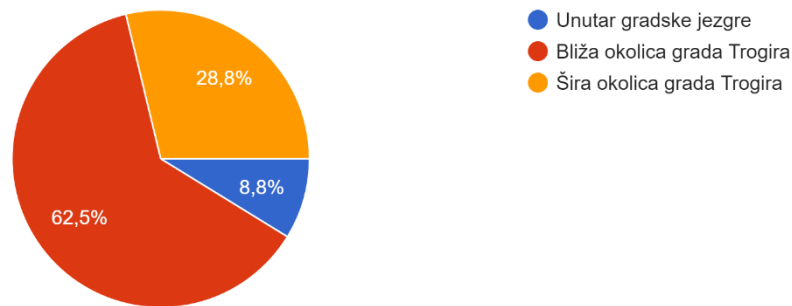
U kojem dijelu grada Trogira stanujete					
		Broj ispitanika	Postotak	Valjani postotak	Kumulativni postotak
Valjan	Unutar gradske jezgre	25	8,8	8,8	8,8
	Bliža okolica grada Trogira	178	62,5	62,5	71,2
	Šira okolica grada Trogira	82	28,8	28,8	100,0
	Total	285	100,0	100,0	

Izvor: Izradila autorica

Podjela ispitanika prema mjestu stanovanja o kojemu je ranije bilo riječi u tekstu i tablici vidljiva je na Grafičkom prikazu 12.

Grafički prikaz 12.

Struktura ispitanika prema dijelu grada Trogira u kojem stanuju

Izvor: Izradila autorica

Također deskriptivna statistika je korištena i u nastavku u obradi tvrdnji vezanih uz učinke turizma, utjecaj izgradnje mosta kopno – otok Čiovo te tijekom ispitivanja osobnih stavova i razine uključenosti lokalne zajednice u razvoj turizma u gradu Trogiru.

U Tablici 11 prikazane su razine slaganja ispitanika s pojedinačnim tvrdnjama povezanih s učincima turizma (ekonomskim, socio-kulturnim te okolišnim) na destinaciju. Prema navedenim podacima može se zaključiti kako najveći stupanj slaganja ispitanici imaju s tvrdnjom „Razvoj turizma dovodi do problema nedostatnog parkinga“ s prosječnom ocjenom 4,66. Također visoku razinu slaganja imaju i za tvrdnje „Razvoj turizma utječe na porast cijena nekretnina na području grada Trogira“ s prosječnom ocjenom 4,58, „Turizam otvara mogućnost za stvaranje novih izvora prihoda“ s prosječnom ocjenom 4,48 te s tvrdnjom „Razvoj turizma dovodi do pretjerane izgradnje“ s prosječnom ocjenom 4,42. Ispitanici se najmanje slažu s tvrdnjom „Razvoj turizma utječe na povećanje stope kriminala, sukoba i prostitucije u gradu Trogiru“ s prosječnom ocjenom 2.95.

Tablica 11.

Srednja ocjena, medijan, prosječno odstupanje od srednje ocjene i prosječno kvadratno odstupanje od srednje ocjene u vezi s ekonomskim, socio-kulturnim i okolišnim učincima turizma prema mišljenju ispitanika

Ekonomski, socio-kulturni te okolišni učinci turizma na destinaciju
--

	N		Aritmetička sredina	Medijan	Std. Devijacija	Varijanca
	Broj odgovora	Broj nedostajućih odgovora				
Turizam pozitivno utječe na lokalno gospodarstvo	285	0	4,10	4,00	0,946	0,895
Turizam otvara mogućnost za stvaranje novih izvora prihoda	285	0	4,48	5,00	0,781	0,610
Turizam širi razvojne mogućnosti grada Trogira	285	0	4,25	5,00	1,027	1,054
Razvoj turizma utječe na povećanje troškova života u gradu Trogiru	285	0	4,36	5,00	0,912	0,831
Razvoj turizma utječe na porast cijena nekretnina na području grada Trogira	285	0	4,58	5,00	0,777	0,604
Razvoj turizma smanjuje potencijalni prostor za stanovanje	285	0	4,23	5,00	0,993	0,987
Razvoj turizma dovodi do pretjerane izgradnje	285	0	4,42	5,00	0,863	0,745
Razvoj turizma utječe na porast zaposlenosti	285	0	4,12	4,00	0,925	0,856
Razvojem turizma dolazi do povećanja inozemne radne snage	285	0	4,20	4,00	0,922	0,851
Turizam je s godinama stvorio golemu ovisnost te istisnuo druge djelatnosti u gradu Trogiru	285	0	4,24	4,00	0,896	0,802
Razvoj turizma povećava kvalitetu života stanovnika	285	0	3,26	3,00	1,180	1,392
Razvoj turizma potiče organizaciju većeg broja kulturnih manifestacija u gradu Trogiru	285	0	4,10	4,00	0,933	0,871

Razvoj turizma potiče revitalizaciju kulturne baštine	285	0	3,84	4,00	1,018	1,037
Turizam potiče jačanje kulturnog identiteta stanovnika grada Trogira	285	0	3,56	4,00	1,154	1,332
Turizam potiče podizanje svijest građana o vrijednostima vlastite i tuđe kulture	285	0	3,59	4,00	1,143	1,307
Turizam smanjuje rasne predrasude, klasne, političke, religijske te seksualne razlike	285	0	3,46	4,00	1,105	1,221
Razvoj turizma dovodi do komercijalizacije lokalne kulture	285	0	3,81	4,00	1,006	1,011
Razvoj turizma utječe na povećanje stope kriminala, sukoba i prostitucije u gradu Trogiru	285	0	2,95	3,00	1,232	1,519
Razvoj turizma dovodi do pretjerane buke u noćnim satima	285	0	3,68	4,00	1,213	1,472
Razvoj turizma opterećuje komunalnu infrastrukturu	285	0	4,17	4,00	,954	,910
Razvoj turizma negativno utječe na čistoću destinacije	285	0	3,95	4,00	1,075	1,156
Razvoj turizma potiče uređenje javnih površina	285	0	3,74	4,00	1,036	1,073
Razvoj turizma dovodi do problema nedostatnog parkinga	285	0	4,66	5,00	0,677	0,459
Ponekad se osjećam kao stranac u svom gradu zbog utjecaja turizma	285	0	3,55	4,00	1,325	1,755

Izvor: Izradila autorica

U Tablici 12 prikazani su stupnjevi slaganja ispitanika s pojedinačnim tvrdnjama povezanim uz utjecaj izgradnje mosta kopno – otok Čiovo. Prema rezultatima vidljivo je da najveći stupanj slaganja ispitanici imaju s tvrdnjom „Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo poboljšala je kvalitetu života stanovnika grada Trogira“ s prosječnom ocjenom 4,53. Tvrdnja „Ocijenite kvalitetu života prije izgradnje mosta kopno - otok Čiovo“ ocijenjena je s prosječnom ocjenom 2,80 što ujedno predstavlja i najniže zabilježeno slaganje. Usporedbe radi tvrdnja „Ocijenite kvalitetu života nakon izgradnje mosta kopno - otok Čiovo“ dobila je prosječnu ocjenu 4,13.

Tablica 12.

Srednja ocjena, medijan, prosječno odstupanje od srednje ocjene i prosječno kvadratno odstupanje od srednje ocjene slaganja ispitanika s tvrdnjama vezanim uz utjecaj izgradnje mosta kopno – otok Čiovo

Utjecaj izgradnje mosta kopno – otok Čiovo						
	N		Aritmetička sredina	Medijan	Std. Devijacija	Varijanca
	Broj odgovora	Broj nedostajućih odgovora				
Razvoj turizma utječe na unaprjeđenje javne infrastrukture	285	0	3,90	4,00	1,055	1,113
Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo poboljšala je kvalitetu života stanovnika grada Trogira	285	0	4,53	5,00	0,816	0,666
Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo proširila je razvojne mogućnosti grada Trogira	285	0	4,31	5,00	0,918	0,842
Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo omogućila je daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru	285	0	4,29	5,00	0,941	0,885
Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo utjecala je na porast investicija u gradu Trogiru i okolici	285	0	3,98	4,00	0,998	0,996
Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo utjecala je na	285	0	4,21	5,00	1,031	1,063

smanjenje prometnih gužvi u gradu Trogiru						
Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo smanjila je negativne učinke turizma na destinaciju	285	0	3,67	4,00	1,158	1,342
Ocijenite kvalitetu života prije izgradnje mosta kopno - otok Čiovo	284	1	2,80	3,00	0,950	0,903
Ocijenite kvalitetu života nakon izgradnje mosta kopno - otok Čiovo	284	1	4,13	4,00	0,787	0,620

Izvor: Izradila autorica

Na tvrdnju „Zadovoljan sam razvojem turizma u gradu Trogiru“ najveći broj ispitanika odgovorilo je da se slaže, njih 111, odnosno 38,9 % od ukupnog broja ispitanih. Zatim 98 ispitanika odgovorilo je da se niti slaže niti ne slaže s navedenom tvrdnjom, njih 34,4 %. U potpunosti se slaže s tvrdnjom 31 ispitanik (10,9 % od ukupnog broja ispitanih). Od ukupno 285 anketiranih, 23 ispitanika se ne slažu s tvrdnjom (8,1 %) i 22 ispitanika se uopće ne slažu s tvrdnjom (7,7 %) što je prikazano u Tablici 13.

Tablica 13.

Zadovoljstvo stanovnika grada Trogira razvojem turizma

Zadovoljan sam razvojem turizma u gradu Trogiru					
		Broj ispitanika	Postotak	Valjani postotak	Kumulativni postotak
Valjan	Uopće se ne slažem	22	7,7	7,7	7,7
	Ne slažem se	23	8,1	8,1	15,8
	Niti se slažem niti se ne slažem	98	34,4	34,4	50,2
	Slažem se	111	38,9	38,9	89,1
	U potpunosti se slažem	31	10,9	10,9	100,0
	Total	285	100,0	100,0	

Izvor: Izradila autorica

Analizirajući odgovore na tvrdnju „Lokalna zajednica uključena je u proces donošenja odluka“ najveći broj ispitanika odgovorio je niti se slažem niti ne slažem, njih 119 tj. 41,8 %. Od ukupnog broja

ispitanih njih 82 odgovorilo je da se slaže s tvrdnjom, odnosno 28,8 % od ukupnog broja anketiranih. S tvrdnjom 32 ispitanika se ne slažu, odnosno 11,2 %. Uopće se ne slažu s navedenom tvrdnjom 28 ispitanika (9,8 %), a 24 ispitanika se u potpunosti slažu s tvrdnjom (8,4 %) što je prikazano u Tablici 14..

Tablica 14.

Uključenost lokalne zajednice u proces donošenja odluka povezanih s razvojem turizma

Lokalna zajednica uključena je u proces donošenja odluka					
		Broj ispitanika	Postotak	Valjani postotak	Kumulativni postotak
Valjan	Uopće se ne slažem	28	9,8	9,8	9,8
	Ne slažem se	32	11,2	11,2	21,1
	Niti se slažem niti ne slažem	119	41,8	41,8	62,8
	Slažem se	82	28,8	28,8	91,6
	U potpunosti se slažem	24	8,4	8,4	100,0
	Total	285	100,0	100,0	

Izvor: Izradila autorica

Od ukupno 285 ispitanika, 197 ispitanika smatra da bi lokalno stanovništvo trebalo imati veći doprinos u razvoju turizma u gradu Trogiru, što čini 67 % ispitanika, a što je prikazano u Tablici 15.

Tablica 15.

Mišljenje ispitanika treba li lokalno stanovništvo imati veći doprinos u razvoju turizma

Lokalno stanovništvo trebalo bi imati veći doprinos u razvoju turizma					
		Broj ispitanika	Postotak	Valjani postotak	Kumulativni postotak
Valjan	Da	197	69,1	69,1	69,1
	Ne	7	2,5	2,5	71,6
	Ne znam	81	28,4	28,4	100,0
	Total	285	100,0	100,0	

Izvor: Izradila autorica

Od ukupnog broja ispitanika prema Tablici 16, može se zaključiti kako 191 ispitanik smatra poželjnim daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru, odnosno 67 % ispitanika.

Tablica 16.*Mišljenje ispitanika je li poželjan daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru*

Smatram da bi bio poželjan daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru					
		Broj ispitanika	Postotak	Valjani postotak	Kumulativni postotak
Valjan	Da	191	67,0	67,0	67,0
	Ne	33	11,6	11,6	78,6
	Ne znam	61	21,4	21,4	100,0
	Total	285	100,0	100,0	

Izvor: Izradila autorica

4.3. Testiranje hipoteza

Obrada prikupljenih podataka vezanih uz utjecaje turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva prikazanih u nastavku, vršila se tako da su se odgovori svakog ispitanika uprosječili za pojedine kategorije utjecaja turizma te se prosječni odgovor koristio za daljnju analizu.

H.1. Percepcija utjecaja turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira varira s obzirom na njihova socio-demografska obilježja.

Pomoću prve hipoteze želi se ispitati kako različite skupine stanovnika s obzirom na socio-demografska obilježja percipiraju utjecaj turizma na destinaciju (grad Trogir). Testiranje hipoteze je provedeno korištenjem Mann-Whitney U i Kruskal-Wallis H testa. Naime, s obzirom da se radi o Likertovoj skali u ispitivanju percepcije turizma na kvalitetu života stanovnika, radi se o varijabli ranga koja zahtjeva korištenje neparametrijskih testova. Odabir Mann-Whitney U i Kruskal-Wallis H testa ovisi o tome radi li se o razlikama između 2 ili više nezavisnih uzoraka, redom. U Tablici 17 prikazani su prosječni rangovi pojedinih varijabli prema modalitetima nominalnih varijabli spol, starosna dob, završeni stupanj obrazovanja, prosječni mjesečni prihodu te mjesto stanovanja dok su u Tablici 18. prikazani rezultati Mann-Whitney U i Kruskal-Wallis H testa za zadani uzorak ispitanika prema socio-demografskim karakteristikama, tj. također prema spolu, starosnoj dobi, završenom stupnju obrazovanja, prosječnom mjesečnom prihodu te mjestu stanovanja.

Dobiveni rezultati za percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva prema spolu (Tablica 17) ukazuje na to da prosječni rang za osobe muškog spola iznosi 137,64, dok za osobe ženskog spola iznosi 145,64. Manji rang za muškarce označava manju razvijenu percepciju učinaka

turizma na kvalitetu života u odnosu na suprotni spol. Za varijablu spol korišten je Mann-Whitney U-test (Tablica 18) te rezultati pokazuju da empirijska signifikantnost za percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva iznosi $\alpha^* = 0,441 \approx 44,1\%$, što znači da je $\alpha^* > 5\%$. Može se donijeti zaključak da ne postoji statistički značajna razlika u percepciji učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva između ispitanika muškog i ženskog spola, odnosno postavljena znanstvena hipoteza se ne može prihvatiti.

Rezultati za percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva s obzirom na starosnu dob (Tablica 17) ukazuje da najmanji prosječni rang imaju osobe koje imaju 25 godina starosti ili manje te iznosi 134,36, a najveći prosječni rang imaju osobe koje imaju od 26 do 35 godina i iznosi 160,03. Ranije navedeno dovodi do zaključka da najmanje razvijenu percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva imaju osobe koje imaju 25 godina starosti ili manje, dok najveću percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva imaju osobe od 26 do 35 godina starosti. Rezultati Kruskal-Wallis testa (Tablica 18) za zadani uzorak ispitanika prema starosnoj dobi pokazuju da empirijska signifikantnost za percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva iznosi $\alpha^* = 0,381 \approx 38,1\%$, što znači da je $\alpha^* > 5\%$. Može se donijeti zaključak da starosna dob ne utječe na percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva, odnosno postavljena znanstvena hipoteza se ne može prihvatiti.

Dobiveni rezultati za percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva prema stupnju završenog obrazovanja ukazuje na to da najmanji prosječni rang imaju osobe koje su završile osnovnu školu i iznosi 89,26, a najveći prosječni rang imaju osobe koje su završile srednju školu i iznosi 153,54. Osobe koje imaju završenu samo osnovnu školu imaju najmanje razvijenu percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva, dok osobe koje imaju završenu srednju školu imaju najviše razvijenu percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva (Tablica 17). Prema rezultatima Kruskal-Wallis testa za zadani uzorak ispitanika prema stupnju završenog obrazovanja pokazuju da empirijska signifikantnost za percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva iznosi $\alpha^* = 0,001 \approx 0,1\%$, što znači da je $\alpha^* < 5\%$. Može se donijeti zaključak da stupanj završenog obrazovanja utječe značajno na percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva kod ispitanika, odnosno postavljena znanstvena hipoteza se može prihvatiti.

Istraživanje vezano za percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva s obzirom na prosječni mjesečni prihod ukazuje na to da najmanji prosječni rang imaju osobe kojima je prosječni mjesečni prihod manji od 400 eura i iznosi 101,94, a najveći prosječni rang imaju osobe kojima je prosječni mjesečni prihod od 401 do 700 eura (161,08). Ranije navedeno ukazuje da osobe koje imaju prosječne mjesečne prihode manje od 400 eura imaju najmanje razvijenu percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva, dok najrazvijeniju percepciju učinaka turizma na kvalitetu života imaju osobe koje imaju prosječne mjesečne prihode od 401 do 700 eura mjesečno (Tablica 17). Rezultati Kruskal-Wallis testa (Tablica 18) za zadani uzorak ispitanika prema prosječnom mjesečnom prihodu pokazuju da empirijska signifikantnost za percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva iznosi $\alpha^* = 0,001 \approx 0,1\%$ što znači da je $\alpha^* < 5\%$. Može se donijeti zaključak da razina prosječnog mjesečnog prihoda utječe na percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva, odnosno postavljena znanstvena hipoteza se može prihvatiti.

Istraživanje za percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva prema mjestu stanovanja ukazuje na to da najmanji prosječni rang imaju osobe koje žive unutar gradske jezgre te iznosi 96,92. Najveći prosječni rang imaju osobe koje stanuju u široj okolini grada Trogira i iznosi 162,57. Ranije navedeno dovodi do zaključka da najmanje razvijenu percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva imaju osobe koje žive unutar gradske jezgre, a najveću percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva imaju osobe koje žive u široj okolini grada Trogira (Tablica 17). Prema rezultatima Kruskal-Wallis testa (Tablica 18) za zadani uzorak ispitanika prema području grada Trogira u kojem ispitanici stanuju odnosno mjestu stanovanja pokazuju da empirijska signifikantnost za percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva iznosi $\alpha^* = 0,002 \approx 0,2\%$, što znači da je $\alpha^* < 5\%$. Može se donijeti zaključak da mjesto stanovanja utječe statistički značajno na percepciju učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva kod ispitanika, odnosno postavljena znanstvena hipoteza se može prihvatiti.

Zaključno, prema provedenim testovima za zadani uzorak za varijable spol i starosna dob odbacuje se hipoteza o postojanju statistički značajne razlike u percepciji učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva. Dok za varijable stupanj završenog obrazovanja, prosječni mjesečni prihod te mjesto stanovanja postavljena hipoteza se prihvaća, odnosno postoji statistički značajna razlika.

Tablica 17.

Rangovi učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva grada Trogira za zadani uzorak ispitanika prema socio-demografskim karakteristikama

	Varijabla	Uzorak	Prosječni rang
Učinci turizma prosjeak	Spol		
	Muški	94	137,64
	Ženski	191	145,64
	Total	285	
	Starosna dob		
Učinci turizma prosjeak	25 godina starosti ili manje	129	134,36
	26 – 35	51	160,03
	36 – 45	49	143,48
	46 - 55	36	152,50
	55 godina starosti ili više	20	137,05
	Total	285	
	Stupanj završenog obrazovanja		
Učinci turizma prosjeak	Osnovna škola	35	89,26
	Srednja škola	101	153,54
	Preddiplomska / Diplomska razina	131	149,61
	Poslijediplomska razina	18	140,25
	Total	285	
	Prosječni mjesečni prihod		
Učinci turizma prosjeak	manje od 400 eura	62	101,94
	401 - 700 eura	45	161,08
	701 - 1000 eura	75	159,93
	1001 - 1300 eura	57	154,61
	više od 1300 eura	46	138,66
	Total	285	

	Mjesto stanovanja		
Učinci turizma prosjeck	unutar gradske jezgre	25	96,92
	bliža okolica grada Trogira	178	140,46
	šira okolica grada Trogira	82	162,57
	Total	285	

Izvor: Izradila autorica

Tablica 18.

Rezultati Mann-Whitney U-testa i Kruskal-Wallis testa za zadani uzorak ispitanika prema socio-demografskim karakteristikama

Spol	
	Učinci turizma prosjek
Mann-Whitney U	8473,000
Wilcoxon W	12938,000
Z	-0,771
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,441
Starosna dob	
	Učinci turizma prosjek
Kruskal-Wallis H	4,186
Df	4
Asymp. Sig.	0,381
Stupanj završenog obrazovanja	
	Učinci turizma prosjek
Kruskal-Wallis H	17,421
Df	3
Asymp. Sig.	<0,001
Prosječni mjesečni prihod	
	Učinci turizma prosjek
Kruskal-Wallis H	22,003
Df	4
Asymp. Sig.	<0,001

Mjesto stanovanja	
	Učinci turizma prosjek
Kruskal-Wallis H	12,623
Df	2
Asymp. Sig.	0,002

Izvor: Izradila autorica

H.2. Percepcija utjecaja turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira u svezi je s ostvarivanjem prihoda od turizma.

Pomoću druge hipoteze želi se istražiti kako oni stanovnici grada Trogira koji imaju izravne koristi od turizma imaju pozitivnije stavove o učincima turizma na kvalitetu života u odnosu na stanovnike koji nemaju izravne koristi od turizma.

Zbog testiranja hipoteze rezultati istraživanja vezani uz varijablu „Ostvarivanje prihoda radom u turizmu“ grupirani su u dvije grupe. Prva grupa obuhvaća one ispitanike koji ostvaruju prihod radom u turizmu te su u njoj obuhvaćeni oni ispitanici koji ostvaruju djelomice i oni koji ostvaruju prihod radom u turizmu u cijelosti. Druga grupa obuhvaća one ispitanike koji ne ostvaruju prihod radom u turizmu.

Dobiveni rezultati prema tome ostvaruju li stanovnici prihod radom u turizmu ili ne za percepciju pozitivnih učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva ukazuje na to da prosječni rang za osobe koje ostvaruju prihod radom u turizmu iznosi 154,19, dok za osobe koje ne ostvaruju prihod radom u turizmu iznosi 120,62. Manji rang za osobe koje ne ostvaruju prihod radom u turizmu označava manju razvijenu percepciju pozitivnih učinaka turizma na kvalitetu života. Dok osobe koje ostvaruju prihod radom u turizmu imaju veću percepciju pozitivnih učinaka turizma na kvalitetu života. Podaci su vidljivi u Tablici 19.

Tablica 19.

Rangovi pozitivnih učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva grada Trogira za zadani uzorak ispitanika prema tome ostvaruju li prihod radom u turizmu

	Varijabla	Uzorak	Prosječni rang	Zbroj rangova
Pozitivni učinci turizma prosjek	Ostvarivanje prihoda radom u turizmu			

	Da	190	154,19	29296,00
	Ne	95	120,62	11459,00
	Total	285		

Izvor: Izradila autorica

U Tablici 20. prikazani su rezultati Mann-Whitney U-testa za zadani uzorak ispitanika prema tome ostvaruju li prihod radom u turizmu. Rezultati Mann-Whitney U-testa pokazuju da empirijska signifikantnost za percepciju pozitivnih učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva iznosi $\alpha^*=0,001 \approx 0,1 \%$, što znači da je $\alpha^* < 5 \%$. Može se donijeti zaključak da postoji statistički značajna razlika u percepciji pozitivnih učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva između ispitanika koji ostvaruju i onih koji ne ostvaruju prihod radom u turizmu, odnosno postavljena znanstvena hipoteza se može potvrditi. Odnosno potvrđeno je kako oni stanovnici grada Trogira koji imaju izravne koristi od turizma imaju pozitivnije stavove o učincima turizma na kvalitetu života u odnosu na stanovnike koji nemaju izravne koristi od turizma.

Tablica 20.

Rezultati Mann-Whitney U-testa za zadani uzorak ispitanika prema tome ostvaruju li prihod radom u turizmu

Ostvarivanje prihoda radom u turizmu	
	Učinci turizma prosjek
Mann-Whitney U	6899,000
Wilcoxon W	11459,000
Z	-3,245
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,001

Izvor: Izradila autorica

H.3. Postoji veza između percipiranih pozitivnih učinaka turizma i želje za daljnjim razvojem turizma u gradu Trogiru

Pomoću treće hipoteze želi se istražiti kako oni stanovnici grada Trogira koji percipiraju utjecaj turizma na pozitivan način imaju pozitivne stavove o daljnjem razvoju turizma u gradu.

Prema rezultatima Tablice 21. Spearmanov koeficijent korelacije ranga između pozitivnih učinaka turizma i želje za daljnjim razvojem turizma u gradu Trogiru uzorka od 285 ispitanika iznosi - 0,332. Koeficijent korelacije ranga predstavlja slabu negativnu vezu između promatranih varijabli. Odnosno pokazuje kada raste percepcija utjecaja turizma na pozitivan način opada pozitivan stav o daljnjem

razvoju turizma u gradu. Empirijska signifikantnost iznosi $\alpha^*=0,001 \approx 0,1 \%$, što znači da je $\alpha^* < 5 \%$. Odnosno postoji statistički značajna veza između percipiranih pozitivnih učinaka turizma i želje za daljnjim razvojem turizma u gradu Trogiru. Postavljena hipoteza se prihvaća. Međutim prema literaturi bi ta veza trebala biti pozitivna što je u suprotnosti s rezultatima ovog istraživanja. U ovoj studiji vidljivo je da većina ispitanih stanovnika, njih 67 %, smatra poželjnim daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru. Međutim prema ovoj hipotezi može se zaključiti da stanovnici žele daljnji razvoj turizma u gradu, ali nisu zadovoljni kvalitetom života u potpunosti. Odnosno uviđaju i negativne strane razvoja turizma.

Tablica 21.

Tablica s koeficijentom korelacije ranga između pozitivnih učinaka turizma i želje za daljnjim razvojem turizma u gradu Trogiru

Korelacije				
			Pozitivni učinci turizma prosjek	Daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru
Spearmanov koeficijent korelacije ranga	Pozitivni učinci turizma prosjek	Koeficijent korelacije	1,000	-0,332
		Sig. (2-tailed)	.	<0,001
		N	285	285
	Daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru	Koeficijent korelacije	-0,332	1,000
		Sig. (2-tailed)	<0,001	.
		N	285	285

Izvor: Izradila autorica

H.4. Poboljšana infrastruktura je pozitivno utjecala na kvalitetu života stanovnika grada Trogira

Pomoću četvrte hipoteze želi se istražiti postoji li veza između poboljšane infrastrukture i pozitivnog utjecaja na kvalitetu života stanovnika grada Trogira.

Prema rezultatima prikazanim u Tablici 22. vidljivo je da 10 ispitanika od ukupno 285 ispitanika ocjenjuje kvalitetu života prije izgradnje mosta kopno - otok Čiovo većom u odnosu na kvalitetu života nakon izgradnje mosta. Od ukupnog broja ispitanika 221 ispitanik je veću ocjenu pridružio kvaliteti života nakon izgradnje mosta kopno – otok Čiovo u odnosu na kvalitetu života prije izgradnje. Dok 53 ispitanika smatraju da je kvaliteta života jednaka prije i nakon izgradnje mosta kopno – otok Čiovo. Također veći je rang za ocjenu kvalitete života nakon izgradnje mosta kopno - otok Čiovo u odnosu na ocjenu kvalitete života prije izgradnje mosta kopno - otok Čiovo. Veći rang

predstavlja da je kvaliteta života ocijenjena većom ocjenom nakon izgradnje mosta u odnosu na kvalitetu života prije izgradnje.

Tablica 22.

Rangovi s obzirom na ocijenjenu kvalitetu života prije izgradnje mosta kopno – otok Čiovo te nakon izgradnje mosta kopno – otok Čiovo

Wilcoxon Signed Ranks -Test Ranks				
		N	Prosječni rang	Zbroj rangova
Ocijenite kvalitetu života nakon izgradnje mosta kopno - otok Čiovo - Ocijenite kvalitetu života prije izgradnje mosta kopno - otok Čiovo	Negativni rangovi	10 ^a	57,50	575,00
	Pozitivni rangovi	221 ^b	118,65	26221,00
	Jednaki rangovi	53 ^c		
	Total	284		
a. Ocijenite kvalitetu života nakon izgradnje mosta kopno - otok Čiovo < Ocijenite kvalitetu života prije izgradnje mosta kopno - otok Čiovo				
b. Ocijenite kvalitetu života nakon izgradnje mosta kopno - otok Čiovo > Ocijenite kvalitetu života prije izgradnje mosta kopno - otok Čiovo				
c. Ocijenite kvalitetu života nakon izgradnje mosta kopno - otok Čiovo = Ocijenite kvalitetu života prije izgradnje mosta kopno - otok Čiovo				

Izvor: Izradila autorica

U Tablici 23. prikazani su rezultati Wilcoxon testa za zadani uzorak ispitanika prema ocjeni kvalitete života prije i nakon izgradnje mosta kopno – otok Čiovo. Rezultati Wilcoxon testa pokazuju da empirijska signifikantnost iznosi $\alpha^*=0,001 \approx 0,1 \%$, što znači da je $\alpha^* < 5 \%$. Može se donijeti zaključak da postoji statistički značajna razlika u ocjeni kvalitete života prije i nakon izgradnje mosta kopno – otok Čiovo, odnosno poboljšana infrastruktura je pozitivno utjecala na kvalitetu života stanovnika grada Trogira. Postavljena znanstvena hipoteza se stoga može prihvatiti.

Tablica 23.

Rezultati Wilcoxon testa za zadani uzorak ispitanika prema ocjeni kvalitete života prije i nakon izgradnje mosta kopno – otok Čiovo

Wilcoxon Signed Ranks	
	Ocijenite kvalitetu života nakon izgradnje mosta kopno - otok Čiovo - Ocijenite kvalitetu života prije izgradnje mosta kopno - otok Čiovo
Z	-12,865 ^b
Asymp. Sig. (2-tailed)	<0,001
a. Wilcoxon Signed Ranks Test	
b. Based on negative ranks.	

Izvor: Izradila autorica

5. RASPRAVA

Prethodna istraživanja potvrđuju da turizam može imati kako pozitivne, tako i negativne učinke na kvalitetu života lokalnih zajednica. U pregledu literature Esmaeil Zaei i Esmaeil Zaei (2013) ističu kako primarna prednost turizma za regiju ili zemlju leži u ekonomskim aspektima, pružajući mogućnosti lokalnom stanovništvu za generiranje radnih mjesta i ostvarivanje prihoda. Prilikom ovog istraživanja ranije navedene ekonomske prednosti su potvrđene i među stanovnicima grada Trogira. Ispitanici imaju visok stupanj slaganja s tvrdnjama da turizam pozitivno utječe na lokalno gospodarstvo, otvara mogućnosti za stvaranje novih izvora prihoda, širi razvojne mogućnosti grada te utječe na porast zaposlenosti. Navedeni rezultati su u skladu s očekivanim s obzirom na to da se 19,3 % anketiranih izjasnilo da u cijelosti ostvaruju prihode radom u turizmu, a čak 47,4 % anketiranih se izjasnilo da djelomice ostvaruju prihode radom u turizmu.

Ranije u radu je navedeno kako za mnoge zemlje postoji opravdana zabrinutost zbog prekomjerne ovisnosti o turizmu kao glavnom pokretaču gospodarskog rasta i razvoja. Jednako tako analizom rezultata ovog istraživanja ispitanici su se složili da je turizam s godinama stvorio golemu ovisnost te istisnuo druge djelatnosti u gradu Trogiru. Pregledom literature Shaari i sur. (2017) navode da razvoj turizma često dovodi do povećanja cijena nekretnina te općenito podiže troškove dobara i usluga. Što posljedično stvara izazove za lokalno stanovništvo i dovodi do rasta troškova života. Analizom rezultata ovog istraživanja potvrđene su ranije navedene tvrdnje, naročito tvrdnja vezana uz porast cijena nekretnina na području grada Trogira uzrokovan razvojem turizma. Može se zaključiti da iako turizam može pridonijeti ekonomskom rastu on istovremeno nosi i određene izazove za zajednicu. Povećanje cijena nekretnina otežava pristup stanovanju za lokalno stanovništvo, dok rast troškova dobara i usluga stvara pritisak na njihove financijske resurse.

U proučenoj literaturi Nopiyani i Wirawan (2021) navode kako turizam igra ključnu ulogu u očuvanju kulturne baštine, poticanju ponosa prema vlastitoj kulturi i tradiciji te revitalizaciji običaja. Osim toga, turizam otvara vrata za razmjenu kulture te tako pridonosi pozitivnom kulturnom dijalogu. Ranije navedeni pozitivni socio-kulturni učinci su potvrđeni i prema mišljenju ispitanika grada Trogira, ali s manjim stupnjem slaganja u odnosu na ekonomske učinke, što je u skladu s literaturom. Odnosno ispitanici su izrazili neutralniji stav za tvrdnje vezane uz poticanje revitalizacije kulturne baštine, jačanje kulturnog identiteta stanovnika grada Trogira, podizanje svijesti građana o vrijednostima vlastite i tuđe kulture te smanjenje rasnih predrasuda nastalih utjecajem turizma. Značajan doprinos lokalnoj zajednici razvojem turizma ogleda se i u organizaciji brojnih kulturnih i društvenih događaja, koji postaju dostupni lokalnom stanovništvu. Anketirani stanovnici grada Trogira imaju visok stupanj slaganja s tvrdnjom da razvoj turizma potiče organizaciju većeg broja kulturnih manifestacija u gradu

Trogiru, što je bilo i za očekivati s obzirom na to da Trogir obiluje manifestacijama naročito tijekom vrhunca turističke sezone.

Inkson i Minnaert (2018) navode kako unatoč mnogim socijalnim koristima koje turizam može donijeti, važno je biti svjestan i razumjeti potencijalne negativne aspekte koji mogu proizaći iz turističke aktivnosti. Među tim učincima u literaturi se najčešće navode sukobi interesa, pritisak na ograničene resurse, razvijanje osjećaja nezadovoljstva prema turizmu, prevelike gužve uslijed velikog broja posjetitelja, gubitak kulturnog ponosa, odglumljena autentičnost, komodifikacija, demonstracijski efekt, iseljavanje lokalnog stanovništva, porast kriminalnih aktivnosti te seksualne devijacije. U ovom istraživanju ispitanici su se najviše složili da razvoj turizma dovodi do komercijalizacije lokalne kulture te da se ponekad osjećaju kao stranci u svom gradu zbog utjecaja turizma. Slaganje ispitanika s tvrdnjom da se ponekad osjećaju kao stranci u svom gradu može se pripisati tome da se broj stanovnika tijekom turističke sezone poveća za gotovo deset puta, što svakako vrši pritisak na svakodnevni život lokalnog stanovništva. Najniži stupanj slaganja stanovnici grada Trogira anketirani u ovom istraživanju imaju s tvrdnjom da razvoj turizma utječe na povećanje stope kriminala, sukoba i prostitucije u gradu Trogiru. Trogir se kao i cijela Republika Hrvatska smatraju jednom od najsigurnijih destinacija u svijetu.

Prema literaturi povećanje broja turista često rezultira različitim oblicima zagađenja, uključujući otpad, buku i onečišćenje zraka. Također, mnoga turistička odredišta kako bi zadovoljila rastuću potražnju proširuju svoju turističku ponudu i infrastrukturu te tako negativno utječu na životni prostor lokalnog stanovništva. Najveći stupanj slaganja ispitanici ovog istraživanja imaju s tvrdnjom da razvoj turizma dovodi do problema nedostatnog parkinga. Organizacija prometa u mirovanju odvija se putem pet zatvorenih i tri otvorena parkirališta u nadležnosti grada Trogira. Trenutna infrastruktura u segmentu parkirnih mjesta nije zadovoljavajuća za gradske potrebe, posebno tijekom turističke sezone. Stoga se preporučuje proširenje postojećih kapaciteta kako bi se odgovorilo na potrebe. Također visok stupanj slaganja ispitanici imaju s tvrdnjama da razvoj turizma opterećuje komunalnu infrastrukturu te da razvoj turizma dovodi do pretjerane izgradnje.

Sudeći prema proučenoj literaturi potrebe turizma igraju ključnu ulogu u stvaranju infrastrukture i pogodnosti koje ne koriste samo posjetitelji, već postaju vrijedne i za lokalno stanovništvo. Prema Woo i sur. (2015) razvoj turizma često rezultira poboljšanjem opće infrastrukture destinacije, čime se podiže kvaliteta života lokalne zajednice. Ovaj napredak odražava se u razvoju unaprijeđenih sustava vodoopskrbe i pročišćavanja otpadnih voda, izgradnji zračnih luka, poboljšanju cestovne mreže i osiguravanju opskrbe električnom energijom. Prihodi generirani turizmom često se koriste za financiranje poboljšanja objekata i usluga dostupnih lokalnoj zajednici. Važno je naglasiti da je nužno

planirati razvoj infrastrukture s ciljem izbjegavanja zagušenja, prenapučenosti i očuvanja okoliša. Pristup održivom planiranju ključan je kako bi se osiguralo da turistički razvoj donese dugoročne koristi za zajednicu, čuvajući istovremeno identitet i okoliš destinacije.

Prema rezultatima ovog istraživanja može se zaključiti kako anketirani stanovnici grada Trogira imaju visok stupanj slaganja s tvrdnjom da razvoj turizma utječe na unaprjeđenje javne infrastrukture. Ispitanici imaju jako visok stupanj slaganja da je izgradnja mosta kopno - otok Čiovo poboljšala kvalitetu života stanovnika grada Trogira. Most kopno - otok Čiovo prepoznat je kao jedna od najznačajnijih infrastrukturnih investicija u posljednjim godinama na području grada Trogira. Ispitanici imaju visok stupanj slaganja s tvrdnjama da je izgradnja mosta kopno - otok Čiovo proširila razvojne mogućnosti grada Trogira, omogućila daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru, utjecala na porast investicija u gradu Trogiru i okolici te utjecala na smanjenje prometnih gužvi u gradu Trogiru. Neutralniji stav u odnosu na prethodne tvrdnje stanovnici imaju na tvrdnju „Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo smanjila je negativne učinke turizma na destinaciju“, ali i dalje izražavajući slaganje. Najbolji pokazatelj utjecaja izgradnje mosta kopno - otok Čiovo na kvalitetu života lokalnog stanovništva je ocjena zadovoljstva životom prije i nakon izgradnje.

Unutar ovog istraživanja provedena je usporedba ocjena kvalitete života prije i nakon izgradnje jedne od ključnih infrastrukturnih investicija u gradu Trogiru, mosta kopno – otok Čiovo. Postavljena hipoteza imala je za cilj istražiti postojanje veze između poboljšane infrastrukture i pozitivnog utjecaja na kvalitetu života lokalnog stanovništva. Prema rezultatima ovog istraživanja od ukupno 285 ispitanika 221 ispitanik je veću ocjenu pridružio kvaliteti života nakon izgradnje mosta kopno – otok Čiovo u odnosu na kvalitetu života prije izgradnje, odnosno čak 77,54 % ispitanika. Analizom rezultata potvrđeno je također da postoji statistički značajna razlika u ocjeni kvalitete života prije i nakon izgradnje mosta kopno – otok Čiovo, odnosno poboljšana infrastruktura je pozitivno utjecala na kvalitetu života stanovnika grada Trogira. S obzirom na sve ranije navedeno može se zaključiti da su rezultati dobiveni testiranjem ove hipoteze u skladu s literaturom.

Proučavanjem literature istaknuto je kako Andriotis i sur. (2003) dokazuju da su zanimanje i obrazovanje važni prediktori, dok utjecaj dobi na percepciju utjecaja turizma na destinaciju nije značajna. Isto su potvrdili Teye i sur. (2002). U ovom istraživanju za anketirane stanovnike grada Trogira utvrđeno je kako za socio-demografsko obilježje spol i starosna dob ne postoji statistički značajna razlika u percepciji učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva. Dok za varijable stupanj završenog obrazovanja, prosječni mjesečni prihod te mjesto stanovanja postavljena hipoteza se prihvaća, odnosno postoji statistički značajna razlika u percepciji utjecaja turizma na kvalitetu života s obzirom na navedene socio-demografske varijable.

U prethodnim istraživanjima iznesenim u radu utvrđeno je da oni stanovnici koji imaju izravnu ili neizravnu ekonomsku korist od turizma pozitivnije percipiraju utjecaje turizma na kvalitetu života te također iskazuju veću potporu budućem razvoju turizma od onih koji nemaju ekonomske koristi od turizma. Odnosno Andereck i sur. (2005) ukazuju da stanovnici koji imaju osobne koristi od razvoja turizma skloni su percipirati dobru kvalitetu života i pozitivne učinke turizma. Testirajući hipotezu da je percepcija pozitivnih utjecaja turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira u svezi s ostvarivanjem prihoda od turizma potvrđena je u ovom istraživanju. Odnosno donesen je zaključak da postoji statistički značajna razlika u percepciji pozitivnih učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva između ispitanika koji ostvaruju i onih koji ne ostvaruju prihod radom u turizmu, odnosno rezultati su u skladu s literaturom.

Soldić Frleta i Đurkin Badurina (2019.) u svojoj studiji utvrdili su značajne odnose između sve tri skupine percipiranih utjecaja (ekonomskih, socio-kulturnih i ekoloških) i potpore stanovnika budućem razvoju turizmu. Autori ističu ako stanovnici nisu svjesni dobrobiti turizma i istovremeno trpe negativne utjecaje turizma, moglo bi doći do snažnog protivljenja razvoju turizma. U ovom radu testiranjem hipoteze donesen je zaključak kako postoji statistički značajna veza između percipiranih pozitivnih učinaka turizma i želje za daljnjim razvojem turizma u gradu Trogiru. Ali promatrana veza je slaba i negativna. U ovom istraživanju vidljivo je da većina ispitanih stanovnika, čak njih 67 %, smatra poželjnim daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru. Međutim ova hipoteza potvrđuje da ispitanici žele daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru ali nisu zadovoljni kvalitetom života u potpunosti. Odnosno uviđaju i negativne strane razvoja turizma te 69,1 % ispitanika smatra da bi lokalna zajednica trebala biti više uključena u daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru.

Na kraju važno je napomenuti da su sudionici ovog anketnog upitnika izrazili relativno neutralan stav prema tvrdnji "Razvoj turizma povećava kvalitetu života stanovnika", dodjeljujući prosječnu ocjenu od 3,26 (niti se slažem niti se ne slažem). Neutralnost stava ispitanika može se objasniti prepoznavanjem i pozitivnih i negativnih učinaka turizma na lokalnu zajednicu. Također valja istaknuti kako ipak 38,9 % od ukupnog broja ispitanih je zadovoljno razvojem turizma u gradu Trogiru, a 67 % ispitanika smatra poželjnim daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru. Velik broj ispitanika, njih 67 %, smatra da bi lokalno stanovništvo trebalo imati veći doprinos u razvoju turizma u gradu Trogiru. Sve ranije navedeno ukazuje na to da stanovništvo grada Trogira trenutno nema razvijenu odbojnost prema daljnjem razvoju turizma, ali smatraju da bi trebali biti više uključeni u proces donošenja odluka vezanih uz daljnji razvoj.

Kao najveće ograničenje ovog istraživanja može se istaknuti mali uzorak (285 anketiranih stanovnika) u usporedbi s podacima koji govore da je grad Trogir prema popisu provedenom 2021. godine imao

12.393 stanovnika. Uzorak od 285 ispitanika je premali za pouzdane generalizacije na cijelu populaciju stanovnika grada Trogira. Također kao nedostatak ovog istraživanja valja istaknuti slab odaziv osoba muškog spola u odnosu na anketirane osobe ženskog spola. Slabiji odaziva populacije starije životne dobi (55 godina starosti ili više) u ovom istraživanju može dovesti do iskrivljavanja rezultata. Također gotovo polovica ispitanika ima 25 godina starosti ili manje, što također može dovesti do iskrivljavanja rezultata.

Razlog za nedovoljan odaziv osoba starije životne dobi može biti upitnik postavljen samo u online obliku. Upitnik u online obliku može isključiti one koji nisu tehnički pismeni, nemaju pristup internetu ili preferiraju tradicionalnije načine ispitivanja. To može dovesti do selektivnosti uzorka i iskrivljenih rezultata. Također, može dovesti do nedostatka kontrole nad načinom na koji ispitanici ispunjavaju upitnik. Nedostatak fizičke prisutnosti ispitivača može utjecati na konzistentnost i preciznost odgovora. Kao nedostatak ovog istraživanja može se istaknuti razdoblje u kojemu je anketa provedena (srpanj, 2023. – studeni, 2023.). Riječ je o razdoblju tijekom i odmah nakon turističke sezone kada su negativni utjecaji turizma puno izraženiji na svakodnevni život lokalnog stanovništva.

6. ZAKLJUČAK

Glavni je cilj ovog rada bio pokazati kako stanovnici grada Trogira percipiraju različite učinke turizma, odnosno ispitati mišljenje o kvaliteti života te prenijeti pozitivne i negativne strane razvoja turizma u gradu Trogiru. Lokalno stanovništvo ima ključnu ulogu u razvoju turizma u određenoj destinaciji. Ranije, turizam se promatrao kao sredstvo za poboljšanje gospodarske situacije, no danas fokus treba proširiti kako bi obuhvatio i dobrobit lokalne zajednice te općenito kvalitetu života. Osim ekonomske perspektive, nužno je sagledati utjecaj turizma na lokalnu kulturu, okoliš i društvo.

Rezultati provedenog empirijskog istraživanja pokazali su da turizam ima pozitivne utjecaje na pojedine domene kvalitete života stanovnika grada Trogira. Lokalno stanovništvo pozitivno percipira ekonomske utjecaje, primjerice da turizam pozitivno utječe na lokalno gospodarstvo, otvara mogućnosti za stvaranje novih izvora prihoda, širi razvojne mogućnosti grada te utječe na porast zaposlenosti. Pozitivni socio-kulturni učinci su potvrđeni, ali ispitanici ih u manjoj mjeri percipiraju u usporedbi s ekonomskim učincima. Slažu se da razvoj turizma u gradu Trogiru potiče revitalizaciju kulturne baštine, jača kulturni identitet te potiče organizaciju većeg broja kulturnih manifestacija. Ispitanici nisu zabrinuti da razvoj turizma povećava stope kriminala, sukoba i prostitucije, pri čemu Trogir ostaje prepoznat kao sigurna destinacija. Stanovnici grada Trogira smatraju da turizam utječe na unaprjeđenje javne infrastrukture.

S druge strane, stanovnici također prepoznaju da turizam može imati negativne posljedice na kvalitetu života. Postoji zabrinutost zbog prekomjerne ovisnosti o turizmu, pri čemu su ispitanici izrazili suglasnost da je turizam stvorio golemu ovisnost, istiskujući druge djelatnosti u Trogiru. Analiza rezultata potvrdila je da turistički razvoj doprinosi porastu cijena nekretnina, što otežava pristup stanovanju za lokalno stanovništvo, dok rast troškova dobara i usluga stvara financijski pritisak. Naglašeno je da razvoj turizma u Trogiru dovodi do komercijalizacije lokalne kulture, a ispitanici se ponekad osjećaju kao stranci u vlastitom gradu tijekom turističke sezone. Također visok stupanj slaganja ispitanici imaju s tvrdnjama da razvoj turizma opterećuje komunalnu infrastrukturu te da razvoj turizma dovodi do pretjerane izgradnje. Stanovnici grada Trogira ističu nedostatak parkinga kao jedan od vodećih problema u gradu uzrokovan razvojem turizma.

U ovom istraživanju za anketirane stanovnike grada Trogira utvrđeno je kako za socio-demografsko obilježje spol i starosna dob ne postoji statistički značajna razlika u percepciji učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva. Dok za varijable stupanj završenog obrazovanja, prosječni mjesečni prihod te mjesto stanovanja može se zaključiti da postoji statistički značajna razlika u percepciji utjecaja turizma na kvalitetu života. Testirajući hipotezu da percepcija pozitivnih utjecaja

turizma na kvalitetu života stanovnika grada Trogira u svezi je s ostvarivanjem prihoda od turizma potvrđena je u ovom istraživanju. Odnosno donesen je zaključak da postoji statistički značajna razlika u percepciji pozitivnih učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva između ispitanika koji ostvaruju i onih koji ne ostvaruju prihod radom u turizmu. U ovom radu testiranjem hipoteze donesen je zaključak kako postoji statistički značajna veza između percipiranih pozitivnih učinaka turizma i želje za daljnjim razvojem turizma u gradu Trogiru. Ali promatrana veza je slaba i negativna. Analizom rezultata potvrđeno je također da postoji statistički značajna razlika u ocjeni kvalitete života prije i nakon izgradnje mosta kopno – otok Čiovo, odnosno poboljšana infrastruktura je pozitivno utjecala na kvalitetu života stanovnika grada Trogira.

Rezultati sugeriraju da turizam pozitivno i negativno utječe na kvalitetu života stanovnika jer stanovnici uviđaju i pozitivne i negativne učinke turizma na lokalnu zajednicu. Stanovništvo grada Trogira trenutno nema razvijenu odbojnost prema daljnjem razvoju turizma, ali smatraju da bi trebali biti više uključeni u proces donošenja odluka vezanih uz daljnji razvoj. Ovo istraživanje naglašava važnost razumijevanja kompleksnosti faktora koji utječu na percepciju lokalnog stanovništva o turizmu te ističe nužnost prilagođavanja strategija razvoja turizma u skladu s potrebama i uvjetima specifičnih zajednica. Pozitivan stav lokalnog stanovništva prema turizmu nije samo poželjan, već je ključan za postizanje dugoročnog uspjeha destinacije. Stoga je od iznimne važnosti aktivno slušati i uvažavati stavove lokalne zajednice u vezi s utjecajem turizma na njihovu kvalitetu života. Razvoj održivog turizma zahtijeva partnerski pristup u kojem lokalno stanovništvo sudjeluje u oblikovanju turističke politike i praksi. Samo se na takav način može postići ravnotežu između turističkih aktivnosti i očuvanja autentičnosti i identiteta destinacije. U konačnici, uspjeh turizma ne mjeri se samo ekonomskim pokazateljima, već i po tome koliko doprinosi boljem životu lokalnog stanovništva.

LITERATURA

- Andereck, K. L., Nyaupane, G. (2010) Development of a Tourism and Quality-of-Life Instrument. In: Budruk, M., Phillips, R. (eds) Quality-of-Life Community Indicators for Parks, Recreation and Tourism Management. Social Indicators Research Series, Springer, Dordrecht, Vol. 43., str. 95-113. https://doi.org/10.1007/978-90-481-9861-0_6
- Andereck, K. L., Valentine, K. M. , Knopf, R. C., Vogt, C. A.,(2005). Residents' Perceptions of Community Tourism Impacts. *Annals of Tourism Research*, Vol. 32., No. 4., str. 1056-1076
- Andriotis, K., Vaughan, D.R. (2003). Urban Residents' Attitudes Towards Tourism Development: The Case of Crete, *Journal of Travel Research*, Vol. 42, No. 2, str. 172-185
- Asa, R., Tjizumaue, B., Campbell, H., Nautwima, J. P., (2022). The Impact of Tourism Development on the Local Communities in Namibia, *International Journal of Operations Management*, Vol. 2, Issue 2, str. 7-16, <https://doi.org/10.18775/ijom.2757-0509.2020.22.4001>
- Binns, T., Nel, E. (2002). Tourism as a Local Development Strategy in South Africa. *Geographical Journal*, Vol. 168, str. 235-247. <https://doi.org/10.1111/1475-4959.00051>
- Bornioli, A., Vermeulen, S.J., van Haaren, J., Valente, R., Mingardo, G. (2022). The Impacts of Tourism Stays on Residents' Self-Reported Health: A Pan-European Analysis on the Role of Age and Urbanization Level. *Sustainability*, Vol. 14, No. 3, str. 1157. <https://doi.org/10.3390/su14031157>
- Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Wanhill, S. (1993). *Tourism: principles & practice*, Longman: Harlow, UK
- Corbau, C., Benedetto, G., Congiatu, P.P., Simeoni, U., Carboni, D., (2019) Tourism analysis at Asinara Island (Italy): carrying capacity and web evaluations in two pocket beaches, *Ocean & Coastal Management*, Vol. 169, str. 27-36 <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2018.12.004>
- Dolnicar, S., Lazarevski, K., Yanamandram, V. (2011). Quality-of-Life and Travel Motivations: Integrating the Two Concepts in the Grevillea Model. *Handbook of Tourism and Quality-of-Life Research*, str. 293–308. https://doi.org/10.1007/978-94-007-2288-0_17
- Doxey, G. V. (1975). When enough's enough: The natives are restless in Old Niagara. *Heritage Canada*, Vol. 2, str. 26-27

- Esmail Zaei, M., Esmail Zaei, M. (2013). The impacts of tourism industry on host community, European Journal of Tourism Hospitality and Research, Vol. 1, No. 2, str. 12-21
- Farsani, T. N., Coelho, C., Costa, C. (2012). Geoparks and Geotourism: New Approaches to Sustainability for the 21st century. Brown Walker Press, Florida, U.S.A.
- Gračan, D., Lučić, L. (2022). The impact of tourism development on the quality of life of the locals in a tourist destination. Scientific Journal of Maritime Research Vol. 36, str. 105-112, <https://doi.org/10.31217/p.36.1.12>
- Gubaye, A. A., Jeylan, W. H., Yalew, E. M., Bamlaku, T. (2023). The negative cultural impact of tourism and its implication on sustainable development in Amhara Regional State, Cogent Arts & Humanities, Vol(10), No. 1, <https://doi.org/10.1080/23311983.2023.2224597>
- Halim, A., Mawa, J., Deb, S. K., Nafi, S., (2022). Local community perception about tourism impact and community support for future tourism development: a study on Sylhet, Bangladesh, Geojournal of Tourism and Geosites, Vol. 44, No. 4, str. 1260-1270, <https://doi.org/10.30892/gtg.44410-942>
- Helliwell, J., Layard, R., Sachs, J. (2017). World Happiness Report, Center for Sustainable Development, Preuzeto 17.09.2023. s <https://worldhappiness.report/ed/2017/>
- Inkson, C., Minnaert, L. (2018): Tourism Management: An Introduction, SAGE Publications
- Ivlevs, A. (2017). Happy hosts? International tourist arrivals and residents' subjective well-being in Europe, Journal of Travel Research, Volume 56, Issue 5, <https://doi.org/10.1177/0047287516662353>
- Jeon, M.M., Kang, M.M., Desmarais, E. (2016). Residents' perceived quality of life in a cultural-heritage tourism destination. Applied Research in Quality of Life, Vol. 11, No. 1, str. 105-123. <https://doi.org/10.1007/s11482-014-9357-8>
- Kim, K., Uysal, M., Sirgy, M.J. (2013) How Does Tourism in a Community Impact the Quality of Life of Community Residents? Tourism Management, Vol. 36, str. 527-540.
- Kim, K. (2002). The effects of tourism impacts upon quality of life residents in the community. Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, Virginia
- Krce Miočić, B., Klarin, T., Vidić, G. (2023). How does tourism affect the residents' life? The case from Zadar (Croatia). ToSEE – Tourism in Southern and Eastern Europe, Vol. 7, str. 215-230, <https://doi.org/10.20867/tosee.07.15>

- Leung, Y., Spenceley, A., Hvenegaard, G. T., Buckley, R. C. (2018). Tourism and Visitor Management in Protected Areas: Guidelines for Sustainability, Publisher: Gland, Switzerland: IUCN. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 27, <https://doi.org/10.2305/IUCN.CH.2018.PAG.27.en>
- Linderova, I., Scholz, P., Almeida, N., (2021). Attitudes of Local Population Towards the Impacts of Tourism Development: Evidence From Czechia, Sec. Organizational Psychology Vol. 12
- Lipovčan, L. K., Brajša-Žganec, N., Poljanec-Borić, S. (2014). What is Good for Tourists Should Be Good for Residents Too: The Relationship Between the Quality of the Touristic Offer and Subjective Well-Being of Residents. Tourism Analysis, Vol. 19, No. 6, str. 719–730. <https://doi.org/10.3727/108354214x14146846679>
- Manohar, S., (2016). Sustainable tourism development and its impact on residents' quality of life in Kanyakumari district. Paper presented at the 5th International Research Conference, Sri Lanka. Preuzeto 24.09.2023. s <http://www.ir.lib.seu.ac.lk/handle/1914.pdf>
- Mathieson, A., Wall, G. (1982) Tourism: economic, physical and social impacts, Longman: Harlow, UK
- Nopiyani, N. M. S., Wirawan, M. A., (2021). The Impact of Tourism on the Quality of Life of Communities in Tourist Destination Areas Areas: A Systematic Review, Macedonian Journal of Medical Sciences, Apr 19; Vol. 9, No. F, str. 129-136. <https://doi.org/10.3889/oamjms.2021.5966>
- Orsini, K., Pletikosa, M., (2019). Croatia's Tourism Industry – Part 2: Curse or Blessing?, European Commission, Preuzeto 06.05.2023. s https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2019-07/eb047_en.pdf
- Pavlić, I., Portolan, A., Puh, B. (2015). The social impacts of tourism on local community's quality of life. 3rd International Scientific Conference Tourism in Southern and Eastern Europe, Vol. 3, str. 259-272
- Petrić, L., (2013). Osnove turizma. Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Split
- Petrić, L. (2019). Uvod u turizam, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Split
- Petrić, L., Pivčević, S. (2016). Community based tourism development: Insights from Split, Croatia, Tourism and Hospitality Industry 2016, Congress Proceedings, str. 294- 307.

- Petrić, L., Pranić, Lj. (2010). The attitudes of the island local community towards sustainable tourism development: The case study of Stari Grad, island Hvar, WIT Transactions on Ecology and the Environment, Vol. 130, str. 77-88, <https://doi.org/10.2495/ISLANDS100071>
- Rasoolimanesh, S. M., Jaafar, M. (2016). Sustainable tourism development and residents' perceptions in World Heritage Site destinations. Asia Pacific Journal of Tourism Research, Vol. 22, No. 1, str. 34–48. <https://doi.org/10.1080/10941665.2016.1175491>
- Rekha, B., Deepak, P. R., (2022). Visitors impacts on remote destinations: An evaluation of a Nepalese mountainous village with intense tourism activity, Heliyon, Vol. 8, Issue 8, August 2022, e10395, <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e10395>
- Ren, J., Su, K., Chang, Y., Wen, Y. (2021). Formation of Environmentally Friendly Tourist Behaviors in Ecotourism Destinations in China, School of Economics and Management, Beijing Forestry University, orests. 2021; Vol. 12, No. 4. str. 424. <https://doi.org/10.3390/f12040424>
- Rojulai, N., Aminudin, N., Anuar, N.A.M. (2018). A Conceptual Framework of Tourism Development Perceived Impact, Quality of Life and Support for Tourism Further Development: A Case of Malaysia Homestay Experience Programme (MHEP), International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, Vol. 8, No. 16, str. 339–355.
- Rudan, E. (2012). Uloga lokalnog stanovništva u razvoju turizma destinacije. Tranzicija: časopis za ekonomiju i politiku tranzicije, Vol. 14., No. 29., str. 58-67
- Sajad, F., Bhat, M. A. (2018). Relationship between tourism impacts and residents' quality of life: A study in kashmir valley. Int J Manag Stud. [https://doi.org/10.18843/ijms/v5i4\(8\)/02](https://doi.org/10.18843/ijms/v5i4(8)/02)
- Saluja, V., Anand, S., Kumar, H., Peng, J. (2022). The perceived impact of tourism development and sustainable strategies for residents of Varkala, South India, International Journal of Geoheritage and Parks, Vol. 10, No. 2, str. 184-195
- Sharareh, A.D., Badaruddin, M. (2013). Local Perception of Tourism, Journal of Management and Sustainability, Canadian Centre of Science and Education, Vol. 3, No. 2, str. 31-39.
- Shaari, M. S., Salha, T., Ahmad, T., & Razali, R. (2017). Tourism Led-Inflation: A case of Malaysia, MATEC Web of Conferences, Vol. 150, <https://doi.org/10.1051/matecconf/201815006026>
- Shahzalala, M. (2016). Positive and Negative Impacts of Tourism on Culture: A Critical Review of Examples from the Contemporary Literature, Journal of Tourism, Hospitality and Sports, Vol. 20

- Soldić Frleta, D., Đurkin Badurina, J., Dwyer, L. (2020). Well-Being and Residents' Tourism Support – Mature Island Destination Perspective. *Zagreb International Review of Economics & Business*, Vol. 23, Special Conference Issue, str. 29-41, <https://doi.org/10.2478/zireb-2020-0021>
- Soldić Frleta, D., Đurkin Badurina, J. (2019). Factors affecting residents' support for cultural tourism development. *ToSEE – Tourism in Southern and Eastern Europe*, Vol. 5, str. 641-653, <https://doi.org/10.20867/tosee.05.13>
- Teye, V., Sirakaya, E., F. Sönmez, S. (2002). Residents' attitudes toward tourism development. *Annals of Tourism Research*, Vol. 29, No. 3, str. 668–688. [https://doi.org/10.1016/s0160-7383\(01\)00074-3](https://doi.org/10.1016/s0160-7383(01)00074-3)
- Tichaawa, T.M. (2017). Business Tourism in Africa: The Case of Cameroon. *Tourism Review International*, Vol. 21, No. 2, str. 181-192. <https://doi.org/10.3727/154427217X14939227920829>
- Tovar, C., Lockwood, M. (2008). Social impacts of tourism: An Australian regional case study. *International Journal of Tourism Research*, Vol. 10, str. 365-378. <https://doi.org/10.1002/jtr.667>
- Uysal, M., Sirgy, M. J., Woo, E., Kim, H.L. (2016). Quality of life (QOL) and well-being research in tourism. *Tour Manag.* Vol. 53, April 2016, str. 244-261. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.07.013>
- Wang, P., Zhang, J., Cao, S., (2023). What impacts ecosystem services in tropical coastal tourism cities? A comparative case study of Haikou and Sanya, China, *Journal of Environmental Management*, Journal of Environmental Management, Vol. 342, 15 September 2023, 118227
- Woo, E., Uysal, M., Sirgy, M. J. (2018). Tourism impact and stakeholders' quality of life. *J Hosp Tour Res*, Vol. 42, Issue 2, <https://doi.org/10.1177/1096348016654971>
- Woo, E., Kim, H., Uysal, M. (2015). Life satisfaction and support for tourism development. *Ann Tour Res*, Vol. 50, str. 84-97. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.11.001>
- Zaidan, E. A., (2016). The impact of cultural distance on local residents perception of tourism development: The case of Dubai in UAE, *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, Vol. 64, No. 1, str. 109 - 126
- Zapata, M. J., Hall, C. M., Lindo, P., Vanderschaeghe, M. (2011). Can community-based tourism contribute to development and poverty alleviation? Lessons from Nicaragua, *Current Issues in Tourism*, Vol. 14, No. 8, str. 725-749, <https://doi.org/10.1080/13683500.2011.559200>

Zelenika, R. (2000). Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog dijela, Sveučilište u Rijeci, Rijeka

Izvor s interneta:

Aktivnosti – Nautika, Službena stranica Turističke zajednice grada Trogira,

<https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/activities/nautics>, [pristupljeno 03. listopada 2023.]

Economic Impact Research, World Travel & Tourism Council (WTTC).

<https://wttc.org/research/economic-impact>, [pristupljeno 30.03.2023.]

Historic City of Trogir, Službena stranica UNESCO World Heritage Convention,

<https://whc.unesco.org/en/list/810/>, [pristupljeno 02. listopada 2023.]

Hrvatski restorani s MICHELIN Zvezdicom, Croatia.hr, <https://croatia.hr/hr-hr/hrana-i-pice/hrvatske-michelinove-zvezdice>, [pristupljeno 03. studenog 2023.]

Informacije o gradu Trogir i okolici, Trogir Online,

http://www.trogironline.com/hr/turisticki_info.html, [pristupljeno, 02. listopada 2023.]

Kakvoća mora, Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije, <https://nzjz-split.hr/servisi/kakvoća-mora/>, [pristupljeno 02. listopada 2023.]

Marketing plan Park Garagnin – Fanfogna, More i krš, listopad 2018, <https://nzjz-split.hr/servisi/kakvoća-mora/>, [pristupljeno 09. listopada 2023.]

Most kopno - otok Čiovo svečano pušten u promet, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, <https://mmpi.gov.hr/arhiva/infrastruktura-166/vijesti/most-kopno-otok-ciovo-svecano-pusten-u-promet-19535/19535>, [pristupljeno 15. listopada 2023.]

Najveća Hrvatska baza restorana, Gastronom.hr, <https://www.gastronaut.hr/restorani/splitsko-dalmatinska-zupanija/trogir-21220/>, [pristupljeno 03. studenog 2023.]

Opera Selecta u Trogiru, glazba.hr, <https://glazba.hr/citaj/izvijestaj/14-opera-selecta/>, [pristupljeno 11. listopada 2023.]

Popis stanovništva, Državni zavod za statistiku, <https://dzs.gov.hr/popisi-stanovnistva/421>, [pristupljeno 02. listopada 2023.]

Povijest – Trogir, Službena stranica grada Trogira, <https://trogir.hr/o-gradu/povijest-2/>, [pristupljeno 02. listopada 2023.]

Prihodi od stranih turista u 2022. od 13,1 milijardu eura, premašili i 2019, Vlada Republike Hrvatske (2023), <https://vlada.gov.hr/vijesti/prihodi-od-stranih-turista-u-2022-od-13-1-milijardu-eura-premasili-i-2019/38067> , [pristupljeno 05.04.2023.]

Provedbeni program grada Trogira, Grad Trogir, prosinac 2021., <https://trogir.hr/wp-content/uploads/2021/12/Provedbeni-program-Grada-Trogira.pdf>, [pristupljeno 08. listopada 2023.]

Strateški plan Trogir Holding d.o.o. za razdoblje 2017. – 2019., Trogir Holding d.o.o., <https://tgholding.hr/pdf/planovi/Strateskiplan2017.-2019..pdf>, [pristupljeno 02. listopada 2023.]

Studija prihvatnih kapaciteta na području Splitsko-dalmatinske županije (2018), Institut za turizam, https://www.iztg.hr/UserFiles/file/novosti/2018/SDZ-Prihvatni-kapacitet-PRESS-Split-09_07_2018-FIN.pdf, [pristupljeno 28.09.2023.]

Trogir – tragovima majstora, Turistička zajednica grada Trogira, https://api.visittrogir.hr/wp-content/uploads/2023/05/trogir_brosura_HR_low-res-1-1.pdf, [pristupljeno 10. listopada 2023.]

Tourist activities, Službena stranica Turističke zajednice grada Trogira, <https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/activities/trogir-bike>, [pristupljeno 10. listopada 2023.]

Tourist events, Službena stranica Turističke zajednice grada Trogira, <https://www.visittrogir.hr/hr/tourist/events/dan-o-kvadrilje>, [pristupljeno 10. listopada 2023.]

Turistički promet, Službena stranica Turističke zajednice Splitsko-dalmatinske županije, <https://www.dalmatia.hr/hr/statistike>, [pristupljeno 25. listopada 2023.]

Turizam u brojkama 2021, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2022_dokumenti/Turizam%20u%20brojkama%202021.pdf, [pristupljeno 05.04.2023.]

Turizam u 2022., Državni zavod za statistiku (DZS), <https://podaci.dzs.hr/media/y1lwoan/si-1722-turizam-u-2022.pdf>, [pristupljeno 23. listopada 2023.]

UNWTO (2023), <https://www.unwto.org/> , [pristupljeno 30.03.2023.]

UNWTO (2018), <https://www.unwto.org/> , [pristupljeno 30.03.2023.]

POPIS GRAFIČKIH PRIKAZA

Grafički prikaz 1. Administrativni ustroj grada Trogira.....	22
Grafički prikaz 2. Mapa stare gradske jezgre grada Trogira s kulturnim znamenitostima	27
Grafički prikaz 3. Cestovna mreža na području grada Trogira.....	30
Grafički prikaz 4. Završni radovi na izgradnji mosta Kopno - otok Čiovo u Trogiru	31
Grafički prikaz 5. Podjela objekata u domaćinstvu s obzirom na kategorizaciju na području grada Trogira u 2022. godini	34
Grafički prikaz 6. Struktura smještaja na području grada Trogira u 2022. godini	35
Grafički prikaz 7. Dolasci i noćenja na području grada Trogira od 2019. – 2022. godine.....	37
Grafički prikaz 8. Struktura ispitanika prema spolu izražena u postotku	40
Grafički prikaz 9. Struktura ispitanika prema stupnju završenog obrazovanja	42
Grafički prikaz 10. Struktura ispitanika prema prosječnom mjesečnom prihodu	43
Grafički prikaz 11. Struktura ispitanika s obzirom na to ostvaruju li prihode radom u turizmu	44
Grafički prikaz 12. Struktura ispitanika prema dijelu grada Trogira u kojem stanuju	45

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj postelja u gradu Trogiru u 2021. i 2022. godini	33
Tablica 2. Broj hotela po kategorijama u gradu Trogiru u 2022. godini	33
Tablica 3. Broj dolazaka i noćenja domaćih i stranih turista na području grada Trogira u 2022. godini	36
Tablica 4. Broj turista i noćenja u gradu Trogiru po zemljama iz kojih turisti dolaze u 2021.i 2022. godini.....	37
Tablica 5. Ispitanici prema spolu.....	40
Tablica 6. Ispitanici prema starosnoj dobi	41
Tablica 7. Ispitanici prema stupnju završenog obrazovanja	41
Tablica 8. Ispitanici prema prosječnom mjesečnom prihodu	42
Tablica 9. Podjela ispitanika prema ostvarivanju prihoda radom u turizmu	43
Tablica 10. Podjela ispitanika prema dijelu grada Trogira u kojem stanuju	44
Tablica 11. Srednja ocjena, medijan, prosječno odstupanje od srednje ocjene i prosječno kvadratno odstupanje od srednje ocjene u vezi s ekonomskim, socio-kulturnim i okolišnim učincima turizma prema mišljenju ispitanika	45
Tablica 12. Srednja ocjena, medijan, prosječno odstupanje od srednje ocjene i prosječno kvadratno odstupanje od srednje ocjene slaganja ispitanika s tvrdnjama vezanim uz utjecaj izgradnje mosta kopno – otok Čiovo.....	48
Tablica 13. Zadovoljstvo stanovnika grada Trogira razvojem turizma.....	49
Tablica 14. Uključenost lokalne zajednice u proces donošenja odluka povezanih s razvojem turizma	50
Tablica 15. Mišljenje ispitanika treba li lokalno stanovništvo imati veći doprinos u razvoju turizma ..	50
Tablica 16. Mišljenje ispitanika je li poželjan daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru.....	51
Tablica 17. Rangovi učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva grada Trogira za zadani uzorak ispitanika prema socio-demografskim karakteristikama	54
Tablica 18. Rezultati Mann-Whitney U-testa i Kruskal-Wallis testa za zadani uzorak ispitanika prema socio-demografskim karakteristikama	55
Tablica 19. Rangovi pozitivnih učinaka turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva grada Trogira za zadani uzorak ispitanika prema tome ostvaruju li prihod radom u turizmu	56
Tablica 20. Rezultati Mann-Whitney U-testa za zadani uzorak ispitanika prema tome ostvaruju li prihod radom u turizmu	57
Tablica 21. Tablica s koeficijentom korelacije ranga između pozitivnih učinaka turizma i želje za daljnjim razvojem turizma u gradu Trogiru.....	58

Tablica 22. Rangovi s obzirom na ocijenjenu kvalitetu života prije izgradnje mosta kopno – otok Čiovo te nakon izgradnje mosta kopno – otok Čiovo.....	59
Tablica 23. Rezultati Wilcoxon testa za zadani uzorak ispitanika prema ocjeni kvalitete života prije i nakon izgradnje mosta kopno – otok Čiovo	60

SAŽETAK

Turizam se očituje kao svestrani fenomen koji duboko prožima društvene, kulturne, ekonomske i ekološke aspekte ljudskog života. Promjene u načinu života lokalnog stanovništva su neminovne, stoga je svrha ovog istraživanja bila analizirati kako lokalno stanovništvo grada Trogira doživljava široki spektar utjecaja koje turizam donosi sa sobom te kako turizam utječe na kvalitetu života zajednice. Prvi dio rada istražio je teorijski koncept utjecaja turizma na lokalno stanovništvo te pojma kvalitete života. Zatim je analiziran turizam u gradu Trogiru, odnosno turistička ponuda i potražnja grada Trogira. U empirijskom dijelu utvrđena su stajališta lokalnog stanovništva o učincima turizma na području grada Trogira na temelju provedenog anketnog upitnika te su doneseni zaključci na temelju postavljenih hipoteza. Rezultati provedenog empirijskog dijela sugeriraju da turizam pozitivno i negativno utječe na kvalitetu života stanovnika jer stanovnici uviđaju i pozitivne i negativne učinke turizma na lokalnu zajednicu. Stanovništvo grada Trogira trenutno nema razvijenu odbojnost prema daljnjem razvoju turizma, ali smatraju da bi trebali biti više uključeni u proces donošenja odluka vezanih uz daljnji razvoj. Ovo istraživanje naglašava važnost razumijevanja kompleksnosti faktora koji utječu na percepciju lokalnog stanovništva o turizmu te ističe nužnost prilagođavanja strategija razvoja turizma u skladu s potrebama i uvjetima specifičnih zajednica.

Ključne riječi: utjecaj turizma, kvaliteta života, turizam u gradu Trogiru

SUMMARY

Tourism manifests itself as a multifaceted phenomenon that deeply permeates the social, cultural, economic and ecological aspects of human life. Changes in the way of life of the local population are inevitable. Therefore, the aim of this research was to analyze how the local population of the city of Trogir experiences the multiple impacts that tourism brings and how tourism affects the quality of life of the community. In the first part of the thesis, the theoretical concept of the impact of tourism on the local population and the concept of quality of life were examined. Then, tourism in the city of Trogir was analyzed, i.e. the tourist supply and demand in the city of Trogir. In the empirical part, the views of the local population on the impact of tourism in the area of the city of Trogir were determined based on a questionnaire and conclusions were drawn with respect to the set hypotheses. The results of the conducted empirical part indicate that tourism has both positive and negative impacts on the quality of life of the inhabitants, as the inhabitants perceive both positive and negative impacts of tourism on the local community. The people of Trogir do not currently have a strong aversion to further tourism development, but they believe that they should be more involved in the decision-making process on further development. This research highlights the importance of understanding the complexity of factors influencing local people's perceptions of tourism and the need to adapt tourism development strategies to the needs and conditions of individual communities.

Keywords: impact of tourism, quality of life, tourism in the city of Trogir

PRILOZI

PRILOG 1 Anketni upitnik korišten u istraživanju:

Socio-demografska obilježja ispitanika

Spol

- Muški
- Ženski

Starosna dob

Stupanj završenog obrazovanja

- Osnovna škola
- Srednja škola
- Preddiplomska / Diplomaska razina
- Poslijediplomska razina

Prosječni mjesečni prihod

- Manji od 400 eura
- 401 – 700 eura
- 701 – 1000 eura
- 1001 – 1300 eura
- Više od 1300 eura

Ostvarujete li prihod radom u turizmu

- Da, u cijelosti
- Da, djelomice
- Ne, ne ostvarujem prihod radom u turizmu

U kojem djelu grada Trogira stanujete

- Unutar gradske jezgre
- Uža okolica grada Trogira
- Šira okolica grada Trogira

Ekonomski, socio-kulturni te okolišni učinci turizma na destinaciju

Ispitanici tvrdnje ocjenjuju na skali od 1 do 5, gdje 1 označava "uopće se ne slažem", a 5 "u potpunosti se slažem".

- Turizam pozitivno utječe na lokalno gospodarstvo
- Turizam otvara mogućnost za stvaranje novih izvora prihoda
- Turizam širi razvojne mogućnosti grada Trogira
- Razvoj turizma utječe na povećanje troškova života u gradu Trogiru
- Razvoj turizma utječe na porast cijena nekretnina na području grada Trogira
- Razvoj turizma smanjuje potencijalni prostor za stanovanje
- Razvoj turizma dovodi do pretjerane izgradnje
- Razvoj turizma utječe na porast zaposlenosti
- Razvojem turizma dolazi do povećanja inozemne radne snage
- Turizam je s godinama stvorio golemu ovisnost te istisnuo druge djelatnosti u gradu Trogiru
- Razvoj turizma povećava kvalitetu života stanovnika
- Razvoj turizma potiče organizaciju većeg broja kulturnih manifestacija u gradu Trogiru
- Razvoj turizma potiče revitalizaciju kulturne baštine
- Turizam potiče jačanje kulturnog identiteta stanovnika grada Trogira
- Turizam potiče podizanje svijest građana o vrijednostima vlastite i tuđe kulture
- Turizam smanjuje rasne predrasude, klasne, političke, religijske te seksualne razlike
- Razvoj turizma dovodi do komercijalizacije lokalne kulture
- Razvoj turizma utječe na povećanje stope kriminala, sukoba i prostitucije u gradu Trogiru
- Razvoj turizma dovodi do pretjerane buke u noćnim satima
- Razvoj turizma opterećuje komunalnu infrastrukturu
- Razvoj turizma negativno utječe na čistoću destinacije
- Razvoj turizma potiče uređenje javnih površina
- Razvoj turizma dovodi do problema nedostatnog parkinga
- Ponekad se osjećam kao stranac u svom gradu zbog utjecaja turizma

Utjecaj izgradnje mosta kopno - otok Čiovo

Ispitanici tvrdnje ocjenjuju na skali od 1 do 5, gdje 1 označava "uopće se ne slažem", a 5 "u potpunosti se slažem".

- Razvoj turizma utječe na unaprjeđenje javne infrastrukture
- Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo poboljšala je kvalitetu života stanovnika grada Trogira

- Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo proširila je razvojne mogućnosti grada Trogira
- Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo omogućila je daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru
- Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo utjecala je na porast investicija u gradu Trogiru i okolici
- Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo utjecala je na smanjenje prometnih gužvi u gradu Trogiru
- Izgradnja mosta kopno - otok Čiovo smanjila je negativne učinke turizma na destinaciju
- Ocijenite kvalitetu života prije izgradnje mosta kopno - otok Čiovo
- Ocijenite kvalitetu života nakon izgradnje mosta kopno - otok Čiovo

Osobni stavovi i razina uključenosti lokalne zajednice u razvoj turizma u gradu Trogir

Ispitanici tvrdnje ocjenjuju na skali od 1 do 5, gdje 1 označava "uopće se ne slažem", a 5 "u potpunosti se slažem".

- Zadovoljan sam razvojem turizma u gradu Trogiru
- Ispitanici tvrdnje ocjenjuju na skali od 1 do 5, gdje 1 označava "uopće se ne slažem", a 5 "u potpunosti se slažem".

Lokalno stanovništvo trebalo bi imati veći doprinos u razvoju turizma

- Da
- Ne
- Ne znam

Smatram da bi bio poželjan daljnji razvoj turizma u gradu Trogiru

- Da
- Ne
- Ne znam